

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra biologie a environmentálních studií

Výr velký (*Bubo bubo*, Linnaeus, 1758) jako modelový
druh pro environmentální výchovu

Eagle owl (*Bubo bubo*, Linnaeus, 1758) as a model species for
environmental education

Rigorózní práce

Autor: Mgr. Matouš Žmolil

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jan Andreska, Ph.D.

Praha, 2019

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra biologie a environmentálních studií

Výr velký (*Bubo bubo*, Linnaeus, 1758) jako modelový
druh pro environmentální výchovu

Eagle owl (*Bubo bubo*, Linnaeus, 1758) as a model species for
environmental education

Diplomová práce

Autor: Bc. Matouš Žmolil

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jan Andreska, Ph.D.

Praha, 2019

Rád bych na tomto místě poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Ing. Janovi Andreskovi, Ph.D. za odborný dohled nad touto prací, za jeho metodické a věcné připomínky, cenné rady a zároveň za možnost shlédnutí manuskriptu práce *The Eurasian Eagle-Owl (Bubo bubo) population trends in Czechia and their dependence on its legal protection*. Dále bych rád poděkoval pracovníkům Kroužkovací stanice – Národní muzeum, za významnou pomoc s vyhledáváním dat. Významnou pomoc poskytli vyučující na středních školách při práci s dotazníky, i jim patří můj velký dík.

Prohlášení Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Ing. Jana Andresky, Ph.D., s vyznačením všech použitých pramenů a spoluautorství. Souhlasím se zveřejněním diplomové práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s uložením své diplomové práce v databázi Theses.

V Praze dne

podpis

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o výra velkém, jako modelovém druhu pro enviromentální výchovu. První část je zaměřena na tento druh a jakým způsobem byl vnímán v minulosti a možné důvody jeho pronásledování. Druhá část se zaměřuje na postupný návrat této sovy do české přírody a zákonných opatření na jeho ochranu. Ve třetí části se práce zaměřuje na výskyt výra v sousedních státech České republiky a jejich nejnovější stavy a zákonná opatření. Poslední a zároveň praktická část je zaměřena na vnímání studentů středních lesnických škol a studentů gymnázií na návrat vybraných obratlovců do české přírody. Tato část se hlavně zaměřuje na porovnání vnímání výskytu výra velkého vůči ostatním obratlovcům v České přírodě.

Klíčová slova

Výr, sova, zákon, historie

Abstract

This diploma thesis deals with an eagle owl as a model species for environmental education. The first part focuses on this species and how it was perceived in the past and the possible reasons for its pursuit. The second part focuses on the progressive return of this owl to Czech nature and legal measures to protect it. In the third part the thesis focuses on the presence of eagle owl in neighbouring countries of the Czech Republic and their latest states and legal measures. The last and practical part is focused on the perception of secondary forestry students and grammar school students on the return of selected vertebrates to Czech nature. This part focuses mainly on comparing the perception of eagle owl to other vertebrates in Czech nature.

Key words

Eagle owl, owl, law, history

Obsah

1 Úvod.....	10
1.1 Prameny z minulosti	10
1.2 Archivní prameny	11
2 Výr velký v krásné literatuře	12
2.1 Kuhák – Chvojnický výr	12
2.1.1 Obecné informace	12
2.1.2 Vysvětlení mýtu o výrovi.....	12
2.1.3 Zmapování výskytu popisovaného páru.....	12
2.2 Máme rádi zvířata?	13
2.2.1 Obecné informace	13
2.2.2 Zmapování události	14
2.3 Z malých lovišť	14
2.3.1 Obecné informace	14
2.3.2 Zmapování události	14
3 Výr velký (<i>Bubo bubo</i>).....	15
3.1 Popis	15
3.2 Rozšíření.....	15
3.3 Hnízdění	15
3.3.1 Obecné informace o hnízdění.....	15
3.3.2 Hnízdní úspěšnost	18
3.4 Mláďata	18
3.5 Potrava	18

4	Vnímání výra do 19. století	20
4.1	Vnímání výra ve starověku.....	20
4.2	Vnímání výra v raném středověku.....	21
4.3	Vnímání výra ve vrcholném a pozdním středověku.....	21
4.4	Vnímání výra v novověku	22
5	Přítomnost a ochrana výra v Českých zemích – kalendárium od poloviny 19. století.....	26
6	Vnímání výra v časopise Polovnícký obzor v 50. letech 20. století.....	51
7	Shrnutí inzerce výra velkého z let 1923–1948	53
7.1	Počty inzerátů	53
7.2	Vývoj tržní ceny výra velkého.....	54
8	Mezinárodní kodifikace o ochraně výra velkého	56
9	Počty okroužkovaných výrů od roku 1940 do roku 2018 v ČR.....	57
9.1	Počátky kroužkování výra	57
9.1.1	40. léta 20. století	57
9.1.2	50. léta 20. století	59
9.2	Kroužkování výra velkého od roku 1960 do roku 2018.....	61
10	Platná zákonná opatření na ochranu výra v sousedních zemích.....	62
11	Nejnovější stavy výra velkého ve střední Evropě.....	63
12	Analýza názorů studentů středních škol na výskyt výra v české přírodě	65
12.1	Analýza informací o výrovi velkém v učebnicích.....	65
12.1.1	Učebnice pro základní školní docházku.....	65
12.1.2	Učebnice pro střední školy.....	67
12.2	Výzkum přijetí výra.....	68
13	Závěr	71

14	Seznam literatury	73
14.1	Knihy	73
14.2	Články.....	75
14.3	Zákonná opatření	77
14.4	Internetové zdroje	78
14.5	Učebnice	78
14.5.1	Učebnice pro základní školy	78
14.5.2	Učebnice pro střední školy.....	78
15	Seznam obrázků.....	79
16	Seznam grafů	79

1 Úvod

V průběhu dějin lidstva bylo velmi časté, že člověk svým jednáním dovedl na pokraj vyhubení některé druhy rostlin i živočichů, ba dokonce z neznalosti jejich života některé z nich vyhubil úplně. Musíme si však položit několik otázek. Co vedlo člověka k tomu, aby hubil živočichy? Byla to jeho přirozenost, pudovost a potřeba přežít, nebo to byla jeho chamtivost a ziskuchtivost? Do jaké míry byl ovlivňován pověřivostí svých předků a také spisovateli, kteří psali negativně o dnes třeba již ohrožených nebo vyhubených druzích? Další otázka vyplývá z předchozích. Snažil se člověk někdy v minulosti zabránit vyhubení organismů nebo je dokonce ochraňovat? Těmito tématy se na příkladu výra velkého bude zabývat tato diplomová práce.

V letošním roce jsem začal učit na jedné z pražských základních škol. Při výuce jsme se žáky v rámci exkurze navštívili zookoutek v Malé Chuchli. Zaměřuje se na program přibližující žákům živočichy žijící v lese. Byl jsem potěšen, že zde chovají i jednoho výra. Výklad vedla jedna z místních zaměstnankyň, která se dopustila několika mystifikací, jež by mohly žáky vést k postoji, že výr je živočich vysloveně škodlivý. Legendy o lesních mužičcích a hejkalech, které mnozí autoři připisovali výrovi, přisuzovala průvodkyně jiné sově, a to puštíkoví obecnému. Toto tvrzení by nemuselo být na škodu, ale tvrzení, že výr často odnáší mladé kolouchy, není příliš pravděpodobné.

Z uvedeného zážitku plyne, jak vitální jsou omyly jednou zakořeněné, a jak složité je změnit zažitý pohled na jakýkoli živočišný druh. Právě toto je předmětem nejen výuky biologie, ale i, a to zejména, obsahem environmentální výchovy. Ta je ale, podle dlouhodobé zkušenosti, účinná pouze ve chvíli, kdy se opírá o ověřené informace a poctivě interpretovaná data. Vývoj ochrany výra je tak modelovým příběhem, který může posloužit jako příklad pro jiná tradičně komplikovaně přijímané živočichy, jejichž osud je v okamžiku návratu ovlivněn nepříznivým přijímáním.

1.1 Prameny z minulosti

Abychom zjistili, jak byl chápán výr v minulosti, musíme najít vhodnou literaturu. Problémem nejstarší literatury v této práci je, že se nemůžeme příliš spoléhat na překlad, protože v antickém světě se například používalo slovo sova pro všechny druhy sov. Pokud podrobíme popis antických autorů analýze a porovnáme ho s dnešním popisem výra, tak nám přesně popisuje tuto sovu.

Pro středověk ve střední Evropě je charakteristické ovlivňování literatury křesťanstvím, a tudíž Biblií. Křesťané si však také vážili řeckých učenců, zejména pak Aristotela, a tak se prolínají informace z antiky do dalších generací.

Během novověku začínají převládat v Evropě nové myšlenkové směry renesance s humanismem, které daly základ pro vznik osvícenectví a s tím spojený encyklopedismus. Tyto filozofické směry byly základním kamenem pro bližší pozorování a poznávání přírody, ale přinášely také lépe dostupné informace i jejich rychlejší přenos.

V 19. a 20. století začínají vycházet myslivecká periodika, která jsou bohatá na informace ohledně způsobu lovu, potřeby lovu, inzerce výrů, ale také začínají informovat myslivce o nových zákonech, které by je mohly v případě některých úlovků nemile překvapit. To je důvod, proč tato práce musí čerpat i z některých vybraných periodik.

S rostoucí ochranou přírody je potřeba podívat se také na zákony týkajících se myslivosti, jak v nich byla a je definována ochrana jednotlivých organismů, a to již od rakouské monarchie až do současnosti, včetně některých mezinárodních úmluv.

1.2 Archivní prameny

V této práci jsou využity i archivní prameny týkající se výra velkého a jeho kroužkování, které nám pomohou ukázat výskyt výra na našem území. Tyto archivní prameny nalezneme v pobočce Národního muzea, Kroužkovací stanici. Zde můžeme objevit soupis všech okroužkovaných ptáků od 30. let 20. století včetně kroužkovatelů a lokalit. Tyto archiválie nemají však zatím žádnou signaturu, proto v této práci bude uvedena jejich citace prostřednictvím přílohy, která byla vyhotovena Kroužkovací stanicí a doplněna o údaje z 30. až 60. let 20. století autorem diplomové práce.

2 Výr velký v krásné literatuře

2.1 Kuhák – Chvojnický výr

2.1.1 Obecné informace

Tato kniha nám popisuje důležité informace týkající se života páru výra velkého na území Moravy. Přesněji řečeno se jedná o oblast Mohelna a soutoku dvou říček Oslavy a Chvojnice. Podle druhé jmenované dostala i kniha svůj poetický název.

Autorem této knihy je Josef Antonín Kratochvíl, který psal pod pseudonymem J. K. Baby. Byl častým přispěvatelem do časopisů *Strážce myslivosti* a *Myslivosti*, zejména pro oblast ornitologickou.¹

2.1.2 Vysvětlení mýtu o výrovi

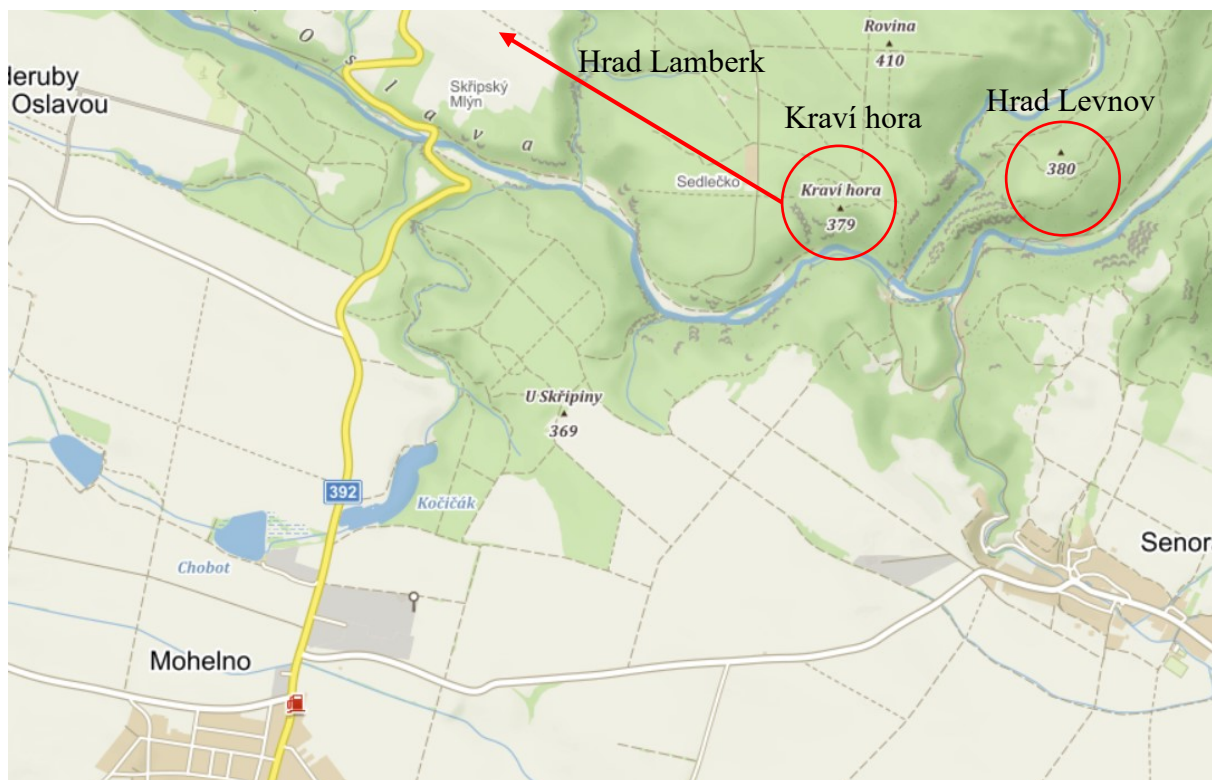
Autor ve svém díle používá přirovnání výra k pohádkové postavě lesního mužička, který straší lidi a chrání les proti jejich zásahům. Také uvádí zajímavý fakt, proč se jej lidi v této lokalitě báli, na dvou případech. Prvním jsou hoši, kteří se výra polekali, a jeden z nich dostal zápal plic. To samé se stalo i jedné staré dámě. Proto se mohlo stát, že i lidé v této době mohli věřit na prokletí lesním mužičkem, i když to byl pouhý výr a souhra náhod, že se dvě osoby na útěku před pohádkovou postavou nachladily.

2.1.3 Zmapování výskytu popisovaného páru

Lokality, které jsou v knize jmenovány, jsou zajímavé pro přesnější uvědomění si lokalit, kde hnízdil pozorovaný pár. Při pozorování hnízdil nejprve u hradu Levnov (Ketkovský hrad)². Po zničení prvního sneseného vejce trampy, přesídlil na druhé hnízdiště na Kraví hoře, kde snesla samice ještě další dvě. Autor uvádí další významné lokality pro zmapování. Dalším místem je hrad Lamberk vzdálený přibližně 10 km vzdušnou čarou od hnízdiště zmiňovaného páru. Na hradě Lamberk se taktéž usídlil jiný pár výrů, ale není blíže popsán jejich osud.

¹ KRATOCHVIL, J. *Kuhák - chvojnický výr*. Brno: Brněnská tiskárna, 1943.

² V knize uveden jako Kytkovský hrad. Během etymologického vývoje za 75 let lze předpokládat, že se jedná právě o Ketkovský hrad neboli Levnov. To dokládá i popis tohoto hradu v knize.

Obrázek 1 - Výskyt páru výra velkého z knihy „Chvojnický výr“

2.2 Máme rádi zvířata?

2.2.1 Obecné informace

Tato kniha popisuje události, které sám autor Otakar Štěrba zažil. V jedné z kapitol popisuje, jak ulovil výra. Nejedná se však o lov se střelnou zbraní, ale o odchycení mláděte na hnízdě a následné komplikace s myslivci. Tato povídka nemá přesné datování. Jelikož o sobě píše autor, že byl ještě mladíkem, který ze zábavy lezl po skalách, mohla se tato povídka odehrát asi v letech 1948–1951, kdy autorovi bylo odhadem 15–18 let.

Štěrba při svém vyprávění popisuje, že mládě, které chytil, ze sebe vylučovalo zapáchající tekutinu podobnou oleji. Další cennou informací bylo to, že v hnízdě našel z potravy pouze jehlice z ježků. Jednalo se tedy o potravní specialisty.

Po skončení odchyty popisuje, že výra nechtěl prodat na výrovku, ale pouze okroužkovat. Informace se donesla k myslivcům, kteří od něj však chtěli výra odkoupit. Autor s hanbou přiznává, že výra nakonec prodal.³

³ ŠTĚRBA, O. *Máme rádi zvířata?*. Prodos, 1996, str. 44–46.

2.2.2 Zmapování události

Tato událost se stala u řeky Oslavy a na tyčící se skále Rabštejn. Tudiž se tato událost prostorově shoduje již s předešlou povídkou o Chvojnickém výroví. Výra Štěrba nakonec prodal do Tavíkovíc na výrovku.

2.3 Z malých lovišť

2.3.1 Obecné informace

František Krtíl se v kapitole nazvané Král temnoty zaměřuje na příhodu výra s kunou skalní. Je zde popisováno, jak si výr nemohl najít potravu, a tak si vyhlédl za potravu kunu. Tu se mu údajně podařilo chytit, ale špatným způsobem. Výr ji chytil za zadní část těla, a tak se kuna mohla bránit. Do výra se zaklesla zuby přímo do krku. Nakonec sice výr vyhrál, ale bylo to „Pyrrhovo vítězství“, protože nakonec i on podlehl svým těžkým zraněním. Popisovaná událost není příliš pravděpodobná. Kuna je jako potravu výra doložena relativně často, a noční lovec si se savcem této velikosti zjevně poradí.⁴

2.3.2 Zmapování události

Povídka se udála u řeky Sázavy před jejím soutokem s Vltavou na vrchu Medník (mezi vesnicemi Pikovice – Luka pod Medníkem). Na této lokalitě výr v Krtilově době patrně opravdu žil, pár patřil k povltavské populaci vícekrát popsané.

Obrázek 2 - Výskyt výra velkého z knihy "Z malých lovišť"

⁴ KRTIL, F. *Z malých lovišť*. Praha: Fr. Ziegner, 1930, str. 151–155.

3 Výr velký (*Bubo bubo*)

3.1 Popis

Výr velký je naše největší sova, která může měřit až 73 cm a může mít rozpětí až 170 cm. Jeho hmotnost záleží na pohlaví. Samec váží až 2,7 kg a samice dokonce až 3,3 kg. Hlava je velká s pohyblivými pery ve tvaru oušek a s velkýma oranžovými očima. Těm se mezi myslivci říká „světla“. Zbarvení u samce a samice je stejné. Obecně může být proměnlivé, ale přesto na něm nalézáme toto zbarvení: hnědé až žlutooranžové zbarvení s tmavými hnědými skvrnami. V oblasti zobáku a krku má peří světlou až bílou barvu.⁵

Hlas této sovy v toku můžeme napodobit slabikami Uhuuuu, Huuuu, což v německém jazyce dalo této sově i jméno Der Uhu, ve starší němčině též Huhu.

3.2 Rozšíření

Výr velký je v dnešní době rozšířen takřka v celé Evropě. V některých částech Evropy však byl během 19. století vyhuben a vrací se, nebo je vracen, zpět do původního areálu. To je případ zejména západních zemí Evropy, jako je například Francie, kde se výr znovu rozmnožuje. Právým opakem, kde se výra podařilo vyhubit, je Velká Británie, kde dosud nebyl výr zpětně reintrodukovan. V České republice hnízdí na většině území.⁶

3.3 Hnízdění

3.3.1 Obecné informace o hnízdění

Svá hnízdiště si vybírá zejména ve skalnatých oblastech nebo i ve starých zříceninách hradů. Při svém hnízdění si však vystačí i s opuštěným hnízdem dravců, nebo dokonce dutinou stromu. Páry jsou si věrné a stále hnízdí na stejných hnízdištích,

⁵ ČERVENÝ, J. *Ottova encyklopedie Myslivost*. 2. vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, str. 218–220.

SVENSSON, L. *Ptáci Evropy, Severní Afriky a Blízkého východu*. Druhé vydání. Plzeň: Ševčík, 2016, str. 222.

ANDRESKA, Jiř, ANDRESKOVÁ E. Tisíc let myslivosti: Lovecké hrady a zámky. Lovecké zbraně. Lovečtí psi. Zvěř. Sokolnictví. Čižba. Člověk myslivcem. Vimperk: Tina, 1993. str. 375–376.

ČERNÝ, W. *Ptáci*. Deváté vydání. Bratislava: Aventium, 1990, str. 136.

DUNGEL, J. a HUDEC K. *Atlas ptáků České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2013, str. 152.

⁶ SVENSSON, L. *Ptáci Evropy, Severní Afriky a Blízkého východu*, Druhé vydání. Plzeň: Ševčík, 2016, str. 222.

kterých mohou mít i několik. Většinou však dvě až tři a každý rok je mohou měnit. Hnízdo často tvoří pouze nahromaděné, rozdrobené a ušlapané vývržky.⁷

Své teritorium obhájí samec houkáním počátkem roku. Tok u tohoto nočního ptáka začíná většinou v únoru. Pokud je hnízdo ohroženo, samice výhrůžně syčí na útočníka a snaží se jej zahnat. Jestli však agresor stále útočí, samice opustí hnízdo a nechá vejce i mláďata napospas.⁸

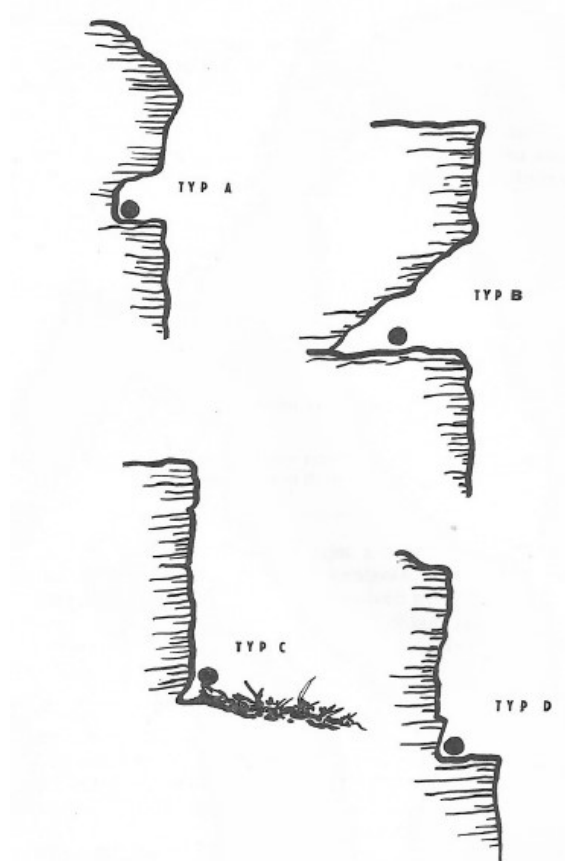
Roku 1979 uveřejňuje Jiří Vondráček svou studii o rozšíření výra velkého v severních Čechách prostřednictvím časopisu *Československé ochrany přírody*. Ve své práci se zaměřil na tři lokality – České středohoří, Polomené pohoří a CHKO Labské pískovce.

Význam této práce je v tom, jakým způsobem spojuje biologii s klimatem oblasti a obsáhlostí hnízdišť, na kterých byla provedena analýza počtu snesených vajec, doba sezení, ztráty v době hnízdění (autor uvádí 45 %). Výzkum se také zaměřil na typ hnízdišť, které autor rozdělil do osmi základních typů a také je graficky znázornil (viz obrázky níže).⁹

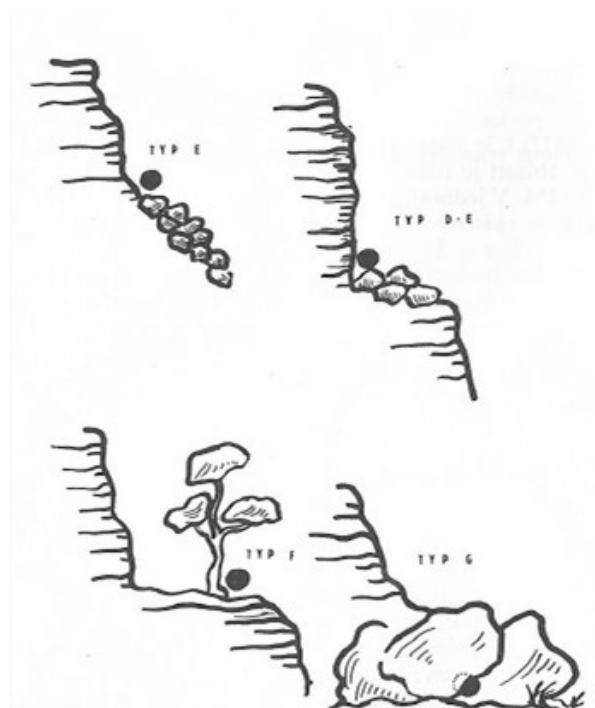
⁷ ČERVENÝ, J. *Myslivost: Ottova encyklopedie*. str. 218–220.

⁸ HUDEC, K., ČERNÝ, W. BALÁT, F. aj. *Fauna ČSR Ptáci II Svazek 21* Praha: Academia, 1977.

⁹ VONDRÁČEK, J. K rozšíření a bionomii výra velkého v severních Čechách. In *Československá ochrana přírody 19*, 1979. str. 181–196.

Obrázek 3 - Typy hnízd podle Jiřího Vondráčka 1 (1979)¹⁰

Obrázek 4 - Typy hnízd podle Jiřího Vondráčka 2 (1979)¹¹

¹⁰ VONDRÁČEK, J. *K rozšíření a bionomii výra velkého v severních Čechách*, str. 190.

¹¹ Tamtéž, str. 191.

3.3.2 Hnízdní úspěšnost

Studiem hnízdní úspěšnosti výra velkého se zabýval Ivan Kunstmüller. Ten se ve své práci zaměřil na hnízdiště v oblasti kraje Vysočina. Lokality rozdělil do čtyř kategorií.

První kategorií byly kamenolomy. V této oblasti bylo určeno nejvíce úspěšných hnízdišť, a to v 70 %. Průměrně bylo vyvedeno 1,77 mlád'at na úspěšné hnízdo.

Druhou kategorií byla hnízdiště na skalách v údolích vodních toků. Úspěšných zde bylo 57 % párů s vyvedenými 1,81 mlád'aty na hnízdo.

Třetí kategorie byly skály uvnitř lesních porostů, kde byla zjištěna hnízdní úspěšnost 50 %. Průměrně hnízdící páry úspěšně vyvedly 1,93 mlád'at.

Čtvrtou a poslední kategorií byla lokalita na drobných skalách a kamenitých svazích. Hnízdní úspěšnost v této lokalitě byla nejmenší, a to 32 %. Počet úspěšně odchovaných mlád'at činil 1,72 na hnízdo.

Práce pochází z roku 2014, výzkum trval předchozích 25 let.¹²

3.4 Mlád'ata

Výr je typickým zástupcem K-stratégů, tedy těch živočichů, kteří mají málo početné potomstvo, o nějž se nějakou dobu pečlivě starají. V případě tohoto nočního ptáka samice klade jedno až tři vejce (občas ovšem až pět vajec, kde se ale vzletnosti stejně dožívají pouze jedno až dvě mlád'ata). Vejce nesnese najednou, ale v několikadenních intervalech a jsou kulovitá, bílá. Během této doby samice neopouští hnízdo a je krmena samcem. Mlád'ata se líhnou přibližně po 35 dnech a jsou krmena oběma rodiči. Barva jejich prachového peří je sněhově bílá. Schopni letu začínají být v 9. týdnu po vylíhnutí, ale i nadále jsou krmeni rodiči. Pohlavní dospělosti dosahují nejspíše v prvním roce života.¹³

3.5 Potrava

I když v minulosti byl označován za škůdce a huben zejména pro svou škodnost na křepelkách, bažantech atd., analýzou vývržků v letech 1939 a 1967–1972 bylo dokázáno, že má větší oblibu v hraboši polním, racku chechtavém, ale také v koroptvi polní, kterou mají ale v oblibě i myslivci. Avšak v další odborné literatuře se píše, že

¹² KUNSTÜLLER, I. *Hnízdní úspěšnost výra velkého (Bubo bubo) v různém hnízdním prostředí*. In *Tichodroma*, roč. 26 (2014) str. 16-30

¹³ ČERVENÝ, J. *Myslivost: Ottova encyklopedie*. str. 218–220.

HUDEC, K., ČERNÝ, W. BALÁT, F. aj. *Fauna ČSR Ptáci II Svazek 21* Praha: Academia, 1977

v nouzi nepohrdne ani ježky, rybami, obojživelníky či větším hmyzem (sarančata, chrousti). Nebývá také nijak výjimečné nalézt výra, který se specializuje jen na jeden druh úlovku. Výr však dokáže ulovit i větší potravu, jakou jsou liška obecná, sele od prasete divokého, různé druhy dravců, krkavcovité ptáky, a co je jistě zajímavé, také některé druhy jiných sov. Menší potravu dokáže spolknout v celku, ale u větší kořisti nejprve odděluje hlavu.¹⁴

Svou potravu většinou loví od soumraku až do brzkých ranních hodin. Vyhlíží kořist nízkým pomalým letem, a v tomto případě se řídí hlavně očima. Při zhoršených světelných podmínkách se řídí sluchem. Jeho let je takřka neslyšný, za což vděčí jemnému peří.

¹⁴ VONDRÁČEK, J a HONCŮ M. Porovnání dvou analýz zbytků potravy výra velkého z téže lokality v letech 1939 a 1967–72. In *Sborník Severočeského Musea*. Ser. Natur. Liberec 1978. str. 67–71.

4 Vnímání výra do 19. století

V historii se chápání sov jako zlého znamení pro člověka příliš neměnilo. Určitě na to měli vliv již antičtí a středověcí spisovatelé, kteří ve svých dílech popisovali sovy jako „krvelačné bestie“ škodící nejen člověku, ale i jiným opeřencům, zvláště krkavcovitým a dravcům. Z tohoto bychom mohli usoudit, že nebyly lovené pouze pro jejich zdánlivou škodnost v loveckých revírech, ale i z lidské pověřivosti a nedostatku znalostí o těchto tvorech. Proto se následující kapitola věnuje vývoji názoru na výskyt výra v přírodě a popisu tohoto názoru v jednotlivých časových úsecích.

4.1 Vnímání výra ve starověku

Nejspíše první, kdo popisuje nepřátelství denních ptáků k výrovi, je jeden z největších antických myslitelů Aristoteles. Popisuje zde, jak si navzájem vykrádají hnízda s vejci s malými mláďaty. Popisuje je jako noční masožravé ptáky s velkými pařáty velikosti orla.¹⁵

Podobnost s Aristotelovým popisem shledáváme v díle „*Peri zóon idiotétos*“ (*Charakteristika živočichů*) dalšího antického spisovatele Klaudia Aeliana. Autor zde charakterizuje sovy těmito slovy:

„*Sova je lstivé stvoření a připomíná čarodějnicí...*“, jejich křik popisuje jako nějaké zaklínadlo, které má za úkol přilákat jiné ptáky, aby se usadili blízko nich a udělat z nich blázny.

Taktéž zde popisuje negativní vztah k denním ptákům a kradení vajec zejména krkavcovitým a uvádí příběh obchodníka Pyrrha z Epiru, který v doprovodu sov dorazil do Argosu a zemřel zde.¹⁶

Ani v Bibli nejsou tyto ptáci popisováni kladně. V *Nové Bibli Kralické* jsou označeni za nečisté a nevhodné ke krmi.¹⁷ V překlad starého zákona Martina Luthera se v proroctví Sofoniáše¹⁸ o Soudu nad národy jsou popisováni jako pozůstatky zvěstovaného potrestání města Ninive¹⁹ za jeho pýchu.²⁰

¹⁵ ARISTOTELES. *History of animals*. London: George Bell, 1878, str. přel. do angl. Richard Cresswell, z anglického jazyka vlastní překlad.

¹⁶ AELIAN, K. *O zvláštěnostech živočichů* - kniha 10. Do anglického jazyka přeložil Sholfield, A. F. (z angličtiny vlastní překlad), str. 333, 335.

¹⁷ *Bible* Lv 11, 17 (Nová Bible Kralická).

Bible Dt 14, 16 (Nová Bible Kralická).

¹⁸ Sofoniáš (7. stol. př. n. l.) Jeden z biblických proroků předpovídající trest pro Židy a pro Jeruzalém, následné vysvobození Židů a vybudování města. Současníkem proroka Jeremiáše a Nahuma.

¹⁹ Ninive bylo hlavní město starověké Asýrie

²⁰ *Bible*. Sof 2, 14. (překlad starého zákona Martin Luther).

4.2 Vnímání výra v raném středověku

Bible i antických spisovatelů se v raném středověku drželi i dva raně středověcí autoři. Popisují ve svých knihách výra jako ohyzdného a pokřiveného ptáka. První z autorů byl Isidor ze Sevilly²¹, který se očividně drží popisu Aeliana.²² Druhou autorkou byla abatyše Hildegarda z Bingenu.²³ Popisuje zde škodlivost jeho masa pro člověka. Pouze tuku se mohlo využívat:

„Nachytej tuk z výra a rozpust' ho na pánvičce. Tímto tukem ať potírá se každý, kdo má vřídky – celistvé nebo prasklé – a vřídky se vysuší.“²⁴

Z Bible a raně středověké literatury vyplývá, že výr nebyl loven pro maso, ani pro využití některé jeho části ani pro jeho škodlivost v loveckých revírech, protože ty vznikaly až později. Mohl být však loven kvůli lidské pověrčivosti.

4.3 Vnímání výra ve vrcholném a pozdním středověku

Názor se nezměnil ani ve vrcholném středověku. Autor *Ptačí zahrádky* Klaretus²⁵ je ovlivněn, jak sám jeho glosátor píše, antickými spisovateli. Proto se v této knize opět setkáváme s negativním názorem na výra a na sovy obecně.²⁶

V pozdním středověku se s vývojem doby měnil pohled i na výra. Ale i v tomto případě šlo stále o negativní pohled. V „encyklopedii“ Pavla Žídka²⁷ najdeme stále vliv antických spisovatelů, ale i nové myšlenky. Výra spojoval se šířením moru za Václava IV. ve 14. století. Dále jej spisovatel spojuje s pitím oleje z kostelních lamp a s jejich následným znečištěním trusem.²⁸

²¹ Isidor ze Sevilly (*560, †636); biskup ze Sevilly, jeden z církevních učitelů. Sepsal veškeré vědění té doby, které můžeme považovat za první encyklopedii raného středověku, která obsahuje 20 knih. V českém překladu je nazvaná *Počátky neboli Etymologie* (lat. *Origines sive Etymologiae*)

²² ISIDOR ZE SEVILLY. *Etymologiae - Kniha XII*. Praha: Oikoymenth, 2004, str. 195.

²³ Hildegarda z Bingenu (*1098, †17. září 1179); benediktýnská abatyše z Bingenu, německy mluvící křesťanská mystička, přírodovědkyně, lékařka, hudební skladatelka a spisovatelka. Pocházela z urozené rodiny. Svatořečena roku 2012.

²⁴ HILDEGARDA Z BINGENU. *Ptačí medicína*. Praha: Academia, 2013. Europa (Academia). str. 101-102.

²⁵ Klaretus (*1320, †3. května 1370), vlastním jménem Bartoloměj z Chlumce. Jedná se o českého učenice, spisovatele, lékaře, kanovníka katedrály sv. Víta a mistra Karlovy univerzity.

²⁶ KLARET. *Ptačí zahrádka*. Brno: Petrov, 1991.

²⁷ Pavel Židek (*1413, †1470). Žid studující filozofii ve Vídni a práva v Padově. Konvertoval ke katolické víře a stal se knězem. Během husitských válek pobýval v cizině. Roku 1455 přesídlil do Plzně a následně ke dvoru Jiřího z Poděbrad, kde pracoval na své knize.

²⁸ ŽÍDEK, P, HADRAVOVÁ, A, ed. *Kniha dvacatera umění mistra Pavla Žídka: část přírodovědná*. Praha: Academia, 2008, str. 206–207.

I když víme, jaký měl člověk názor na tyto ptáky, tak bohužel neznáme počty úlovků z dob starověku a středověku. Buď se nám záznamy nedochovaly, anebo nebyly nikdy sepsány.

4.4 Vnímání výra v novověku

S vývojem lidské společnosti v novověku se postupně vytvářela i šlechtická panství. Šlechta si na svém panství vytvářela honitby či takzvané bažantnice (umělý chov bažantů) a chtěla mít co největší výnosy. Proto se snažila zamezit škodné (mezi kterou patřil v tuto dobu i výr), aby lovili to, co člověk chtěl sám pro sebe. Také se vyvíjely i zbraně, které využíval člověk k lovu škodné. Luky a kuše byly již nemoderní a zastaralé. Proto je lidé vyměnili za zbraně používající střelný prach (křesadlové brokovnice, tzv. „křesadlovky“). Na našem území tomu tak bylo po třicetileté válce. To umožnilo efektivnější hubení škůdců. K tomu se přidává i lov na výra neboli výrovka. Princip výrovky je, jak jsme se dozvěděli již z antických pramenů, jednoznačný. Přes den, pokud výr není ukrytý, ho napadají denní dravci a ptáci z čeledi krkavcovitých. Ty právě člověk lovil jako škodnou na výrovce. Zde už vidíme výra ne pouze jako škodnou, ale i pomocníka člověka při lovu jiné pernaté, pro člověka škodné zvěře.²⁹

Aby si člověk výra ochočil, často vybíral hnízda s jeho mláďaty. Dále se předpokládalo, že výr musí dostávat každý den masitou potravu, aby byl lépe ochočen. K tomu velmi dobře posloužila i výše zmíněná výrovka, protože to, co bylo na výrovce uloveno, to také výr za odměnu dostal k snědku. I když se stal pro myslivce užitečným ptákem, tak byl i nadále loven. Vypovídají o tom nejlépe vedené záznamy na českém území z jižních Čech, a to z třeboňské domény Schwarzenbergů. Popisuje se v nich přesný počet úlovků za určité časové období. Ukazují nám, že výr byl na tomto panství prakticky vyhuben na konci 17. a začátku 18. století, kdy úlovky výra rapidně klesají, a další zástřely jsou po jednom či dvou kusech až do počátku 20. století.³⁰ Tyto informace zpracoval do své knihy *Popis knížecího Schwarzenberského svěřeneckého panství třeboňského* František Heske.

Podobnou statistiku můžeme vidět i na jiném panství Schwarzenbergů, a to na Českokrumlovském a Vimperském, které převzali v roce 1719. Interpretace těchto

²⁹ ANDRESKA, Ja. K padesátému výročí zákazu výrovky. *Biologie. Chemie. Zeměpis.* 2017, 26(2), 45-48. Dostupné online: <http://bichez.pedf.cuni.cz/archiv/article/2> [k 28. 2. 2019].

³⁰ HESKE, F. *Popis knížecího Schwarzenberského svěřeneckého panství třeboňského se zvláštním zřetelem na jeho lesy.* Praha: Česká lesnická jednota, 1909, tab. VIII.
ČERVENÝ, J. *Ottova encyklopedie Myslivost.* 2. Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o, 2010, str. 482-483.

záznamů je poněkud složitější nežli u panství Třeboňského. Od roku 1721 jsou vedeny záznamy zástřelů. Průměrně bylo zastřeleno 20 výrů ročně. Ale čím bylo způsobeno, že 38 km daleko od tohoto panství bylo zastřeleno o tolik výrů méně? S největší pravděpodobností to bylo způsobeno lepšími přírodními podmínkami a zálety z nedalekého Bavorska.

V polovině 18. století vychází v Lipsku kniha Hanse Fridricha von Fleminga³¹ o myslivosti, která se bezpochyby dostala i do zemí rakouských, tudíž i Čech. V této knize se o výru dočítáme následující:

„Ačkoli sice tento strašlivý pták velikostí nijak nezaostává za orlem skalním, je přece druhem sovy, s níž se shoduje nejen tváří jakoby s rouškou, barvou, a perím pokrytými pařáty, nýbrž také lehkou a hubenou konstrukcí těla a širokými křídly, a také nevyhledává kořist tak jako jiní draví ptáci ve dne, nýbrž v noci. Hnízdí rád na skalnatých a rozeklaných místech, kde vejce, jichž nebývá víc než dvě, klade do průrev, aby byla chráněna před nepohodou. Potravu mu tvoří tak jako orlu skalnímu většinou zajíci a je zvláštní, že ačkoli tento pták vypadá co do stavby těla bezmocný, přesto dokáže do pařátů uchopit celého zajíce a odnést ho za letu do svého hnízda. Neodlétá, nýbrž tráví zimu zde a loupí to, na co v noci narazí.“³²

V 19. století stále autoři ve svých encyklopediích zmiňují jeho děsivé houkání a vzhled. To popisuje i Karel Kněžourek ve svém obsáhlém díle *Velký přírodopis ptáků*.³³

Informace o výraech se dostává i do přírodopisných učebnic. Zajímavého rozdílu si můžeme povšimnout v učebnici Františka Šváchy *„Přírodopis živočišstva“* a Antonína Friče *„Přírodopis živočišstva pro vyšší gymnasiální a realní školy“*. Frič ve své učebnici píše:

„Výr (Bubo maximus) jest sova ušatá a zároveň největší ze všech a taktéž jedinou škodnou sovou, neboť chytá také zvěř, kdežto ostatní skoro jenom myšmi se vyživují.“³⁴

Švach ve své učebnici popisuje výra jako prospěšného lovce drobných hlodavců, který prospívá zemědělcům. Cituji:

³¹ Johan Fridrich von Fleming (*1670, †8. května 1733) pruský vojenský a lovecký spisovatel

³² FLEMING, H. F. (von). *Der Vollkommene teutsche Jäger*. Leipzig, 1724. Str. 153. Překlad Vlasta Reittererová, 2018. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).

³³ KNĚŽOUREK, K. *Velký přírodopis ptáků – 1. díl*. Praha: I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ, 1910, str. 496–503.

³⁴ FRIČ, A. *Přírodopis živočišstva pro vyšší gymnasiální a realní školy*. Praha: B. Temského, 1875, str. 361–362.

„Vyskytuje se po celých Čechách; zdržuje se na příkrých skalách a na zříceninách. Živí se masem zajíců, ano i mladých srnců; chytá i nesčíslný počet polních myší, čímž znamenitě prospívá. Za dne jest výr menšími ptáky četně pronásledován a protož užívají ho myslivci k lákání škodlivých ptáků.“³⁵

Zde si již můžeme povšimnout vývoje chápání výra, kdy jeden z autorů jej popisuje jako škodnou a dost nepřátelsky, a druhý autor naopak jako prospěšného nejen pro myslivce na výrovku, ale také lovce, který pomáhá regulovat stavy škodlivých polních hlodavců.

Josef Václav Černý se snaží ve své knize „*Myslivost: Příručná kniha pro myslivce a přátele myslivosti*“ vyvrátit pověry o této sově. Například tu, že ve dne špatně vidí, ukazuje na příkladu výrovky, kdy výr klope zobákem a kouká se na dravce kroužícího nad ním.³⁶

Neobyčejného zastání se výr dočkal během období romantismu na některých panstvích v Bavorsku, i když zde byl stejně jako v českých zemích na ústupu. Pro své tajuplné a mystické houkání byl tamní šlechtou rozmíst'ován na jejich historizujících hradech. Měl za úkol především ozvláštňovat a romantizovat rádo by historická místa připomínající gotiku. To popisuje Franz von Kobell.³⁷

V roce 1895 vychází nová učebnice pro nižší stupeň gymnázií od autorů Aloise Pokorného a Františka Viléma Rosického. Tito autoři se nejspíše nechali inspirovat Antonínem Fričem a popisují výra jako jedinou sovu škodlivou. Avšak neuvádí zde čím vlastně je výr tak škodlivý. Popisují zde i nevraživost denních ptáků proti této sově a opět jeho využití proti jiným škodlivým ptákům na výrovkách.³⁸

Na konci 19. století také vyšla kniha „*Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého*“, která shrnuje pověřčivost lidí o ptácích. Autoři zde popisují pověry starých Slovanů a ani výr není výjimkou. Je zde popisován těmito slovy:

„Výr jako sovy vůbec byl ve spojení s Moranou, bohyní smrti. Jest ptákem příšerným, a lid praví, že v tom domě, na kterém se usadí a houká, co nejdříve někdo se

³⁵ ŠVÁCHA, F. *Přírodopis živočišstva*. Praha, 1876, str. 104–105.

³⁶ ČERNÝ J. V. *Myslivost, Kniha 3*. Praha: Nákladem Fr. Borového, 1883. str. 77–82.

³⁷ KOBELL, F. *Wildanger. Skizzen aus dem Gebiete der Jagd und ihrer Geschichte mit besonderer Rücksicht auf Bayern*. Stuttgart: Cotta, 1859 In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).

³⁸ POKORNÝ, A., ROSICKÝ, F. V. *Přírodopis živočišstva: Pro nižší oddělení středních škol československých*. Praha, Vídeň: F. Tempský, 1894.

světem se rozloučí; – dle jiné verze vyhoří stavení v krátkém čase. – některým lidem oznamuje výr křikem svým bouři a povodeň.“³⁹

Toto může do jisté míry ukazovat i na znalost antických autorů Slovanů, kteří sovy popisují stejně. Text dále pokračuje příslovím: „*Poslali vejra pro kus sejra a on přinesl tvaroh.*“⁴⁰

Toto přísloví se říkalo dětem, když byly poslány pro nějakou věc, ale přinesli jinou. František Ladislav Čelakovský o tomto úsloví píše také něco v podobném smyslu, že je hloupému svěřeno nějaké poselství.

Je zde nutné podotknout, že jeho děsivé houkání bylo přiřazeno nadpřirozené bytosti hejkalovi, protože lidé nevěřili, že tak zlověstný křik může způsobovat nějaké zvíře.

Na začátku 20. století sepsal Josef Václav Rozmara knihu „*Škodné zmar!*“ Spisovatel shrnuje vše, co již bylo řečeno, na několika řádcích. Líčí výra takto: „*Jdeme-li v tmavé noci hlubokým lesem, začasťe zaslechneme příšerné houkání lesní tišinou se nesoucí i to může se nám přihoditi, že někde na hranici lesní cesty spatříme malého mužička s „ohnivýma očima“ a růžky na hlavě*“. I podle něj stojí za honbou na výra pověsti, které ho líčily jako hejkala.

Pro 19. a 20. století bylo již charakteristické, že se přítomnosti výra nebáli obyčejní lidé, ale spíše myslivci. Vliv na to mohla mít i tato kniha. Výra také popisuje jako lupiče všemi mastmi mazaného, který neušetří ničeho. Mystifikuje čtenáře tím, že loví i srnčata. Uvádí i vlastní zkušenost, jak mu výra chodil lovit divoké králíky.

Z textu se dovíme, jak se myslivci vypořádávali s touto sovou v revíru. Myslivec čeká, než výra přiletí na hnízdo, a pak ho zastřelí nebo nalíčí na něj past. Nejčastější formou pasti na výra byla železa. Píše i o zajímavé informaci, se kterou jsem se jinde v literatuře neseťkal, že myslivec musí být připraven na výrovce se setkat s přivolaným divokým výrem.⁴¹

Když Rozmarova kniha vychází, tak tento druh byl na našem území takřka vyhuben. V tomto období zatím výra neměl přílišného zastání a právo bylo na straně myslivců. To se však brzy změní a výra se bude zastávat více a více ornitologů a prosadí se i zákonná opatření.

³⁹ ANONYMUS. *Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého*. Velké Meziříčí: Šašek a Frgal, 1895. Šaškova Moravská bibliotéka, str. 20–21.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ ROZMARA, J. V. *Škodné zmar!* Písek: Lovecký obzor, 1908, str. 303–306.

5 Přítomnost a ochrana výra v Českých zemích – kalendárium od poloviny 19. století

1857 bylo uloveno v Čechách 202 výrů. Podle Kněžourka, který tyto údaje převzal z Prince (Sovy české, 1896), je ovšem sporné, zda byli všichni jedinci správně určeni.⁴²

1858 bylo zastřeleno v Čechách 200 jedinců.⁴³

1870 (30. dubna) vychází zákon o ochraně několika druhů zvířat zemědělníků užitečných pro všechny země koruny české.

„Vybírati aneb ničiti vejce a hnízda všech na svobodě žijících ptáků jest zapovězeno, vyjmajíc rody a druhy škodných ptáků v příloze A uvedených, kteréž ničiti prostředkem odstranění vajec a hnízd zůstává se však výslovně osobám na ochranu myslivosti zřízeným.“⁴⁴

V příloze A jsou uvedeni zejména větší dravci, ťuhýci, krkavcovití a jedna sova, a to právě výr velký. Z toho plyne, že jeho hnízda mohla být myslivci v souladu s literou zákona likvidována. Pro myslivce to bylo jistě užitečné nejen v rámci hubení škůdce, ale i možného přivýdělku pro získání výřat pro výrovku.

1878 bylo zastřeleno v Čechách 197 jedinců.⁴⁵

1890 vychází kniha Vladislava Šíra *Ptactvo české*, ve kterém je popisován výskyt výra jako vcelku hojný. Autor napočítal 705 míst v Čechách, kde hnízdí, ale také popisuje, že byl výr z některých částí již vypuzen a zdržuje se pouze v horských oblastech. Jsou zde uvedeny i příklady jeho hnízdišť:

„Mokov (okr. Bílina). Výrů je zde v okolí hnízdí ve skalách 4 páry, avšak u vzdálenosti ½ míle od sebe, protože jeden druhého na blízku netrpí; jeden pár hnízdí na Bořenu, druhý na Zlatnickém vrchu, třetí na Schieferbergu a čtvrtý u Měrunic.“⁴⁶

Pokud se podíváme na lokality, tak jsou to právě takové lokality, jaké je autor popisuje – skalnaté vrcholy, nebo skalnatá říční údolí.

1891 vychází kniha *Ptáci ve službě rolníkově* od jihočeského učitele Karla Bartušky. Ve své knize konstatuje užitečnost výra pro rolníky a lesníky. Jen pro lovce

⁴² PRINC, V. *Sovy české*. In *Výroční zpráva vyššího gymnasia v Žitné ulici*, 1896, str. 7–8.

KNĚŽOUREK, K. *Velký přírodopis ptáků - 1. díl*. Praha: I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ, 1910, str. 497.

⁴³ PROCHÁZKA, J. S. *Vymírající výr*. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920–1921), str. 51.

⁴⁴ Zákon č. 39/1870 *O ochraně několika druhů zvířat zemědělníků užitečných* § 1.

⁴⁵ PRINC, V. *Sovy české*. str. 7–8.

⁴⁶ ŠÍR, V. *Ptactvo české: Řád I*. Praha: M. Knapp, 1890, str. 89–90.

může být škodnou, avšak je prospěšným na výrovce, a tak se Bartuška svým názorem zařazuje na pomyslný seznam zastánců ochrany výra.⁴⁷

1892 bylo v Čechách uloveno 157 jedinců.⁴⁸

1896 vychází každoroční výroční zpráva vyššího gymnázia v Žitné ulici v Praze, do kterého přispěl Vojtěch Princ svým článkem *O sovách českých*, kde zmiňuje jemu známé informace o sovách žijících na našem území. Pro tuto práci je důležité, že sděluje výskyt výra velkého k tomuto období jako ještě hojný. Uveřejňuje tato místa: „na Šumavě (ku př. na Boubíně v hájenství „Včelná“ u Vimperka), v lesích křivoklátských, příbramských, hořovických, na památném hradě Rabi, na skalách pobřeží Vltavy u Hluboké, Krumlova a Kamýka, ve skalách okolí Mnichova Hradiště.“ O četnosti výra na Vimperském panství svědčí i četné zástřely, které jsme si již zmínili v předchozí kapitole.

1904 popisuje v příloze k mysliveckému časopisu *Lovecký obzor* nazvané *Lesnické rozhledy* Karel Kněžourek návrh na ochranu ptactva na území rakousko-uherském, v níž je zmiňován i výr. Stále se zde však objevuje na seznamu škodné. V § 5 navrhuje následující:

„Za škodlivé ptáky dlužno pak pokládati tyto: Orly, sokola stěhovavého (obecného), raroha, ostříže, dřemlika, jestřába, krahujce, luňáky, pochopy (pochop, pilich, motáci), výra, krkavce, straku, vránu popelavou i černou, kavku, sojku, řuhýka šedého (velkého) a obecného (masáka). Dále ptáky rybářství škodlivé: volavku šedou, morčáky, roháče velkého, kormorána, racky, rybáka obecného a černého, ledňáčka a skorce vodního. Usmrcování a chytání, jakož i prodej těchto ptáků je v každé době dovoleno.“⁴⁹

Dále se v návrhu píše o učitelské profesi. Učitelé by podle návrhu měli poučovat své žáky o škodlivosti, chytání a hubení škodlivých ptáků, ale i o užitečnosti některých ptáků.

1905 vychází podobný návrh, který byl zařazen do stejného ročníku, ale pro území sousedních německých zemích:

⁴⁷ BARTUŠKA, K. *Ptáci ve službě rolníkově: stručná pojednání o ochraně ptáků*. České Budějovice, 1891, str. 28–33.

⁴⁸ PRINC, V. *Sovy české*. str. 7–8.

⁴⁹ KNĚŽOUREK, K. *Návrh nového rakouského zákona na ochranu ptactva*. In *Lovecký obzor: Lesnické rozhledy*, roč. 6, č. 1, str. 5–7.

„Škodliví ptáci

Vrabec domácí a polní. Z denních dravců, vyjímajíc káně a poštolku (orlové), (sokolové), jestřábi, pochopové, (výr, krkavec), vrány, straka, sojka, ůhýk velký či šedý, (ůhýk rudohlavý), ůhýk (masák) obecný, volavky, (bukač noční), morčáci, kormoráni, (potáplice).“⁵⁰

Jak můžeme vidět, tak oba seznamy škodlivých ptáků se v zásadě shodují. Avšak pro německý platila jiná pravidla než pro rakousko-uherský. V německých zemích mělo být zakázáno chytání a střílení ptačí populace a vybírání a ničení jejich hnízd (neplatilo pro hnízda na budovách). Kdežto v zákoně pro rakousko-uherské země by bylo po schválení platilo, že škodlivé ptáky je možné usmrcovat kdykoliv.

Zákon v popisované dikci nebyl schválen a v platnosti zůstal zákon z roku 1870 (viz Andreska & Andreska). V tuto dobu ještě nejspíše nedozrál ten pravý čas na to, aby se chránila diverzita živočichů v krajině, ale stále se hledělo na zisky nejen pro myslivce, ale také na zisky rybářů. To můžeme vidět ze seznamu škodlivých ptáků a jejich povolení k hubení.

1906 vychází monografie Curta Loose „*Uhu in Böhmen*“, Ve které obsáhlou dotazníkovou akcí zjišťuje výskyt výra na území Čech, Moravy a Slezska. Později získané údaje přeložil a interpretuje Kněžourek takto:

„Z Čech zasláno odpovědi ze 224 soud. okresů od 321 zpravodajů. Za posledních 50 let se hnízdil nebo dosud se hnízdí na 35 místech. V přítomné době se jich v Čechách nalézá jen 18 párů hlavně v okolí Ústí n L. Ročně se asi 10 starých odstřelí nebo chytí a 35 mladých vybírá pro účely lovecké. Na 16 místech byl pozorován pouze za přeletu (toulek), kdežto ze 270 míst znějí zprávy docela záporně, schází.“⁵¹

To to by znamenalo, že v Čechách bylo za 16 let zahubeno nebo odebráno 720 jedinců. To ovšem neodpovídá zjištění Vojtěcha Prince, který psal, že v roce 1892 bylo usmrceno 157 výrů. Pokud bychom brali jako průměr 150 zabíjených výrů za rok od roku 1890 do roku 1906, vyšlo by nám číslo 2 400 zabíjených výrů, což samozřejmě nemuseli být jen hnízdící ptáci, ale i mladí toulaví výři.

Loos však hodnotil i ekonomický přínos výrů v honitbách. Tím přispěl částečně i k ochraně výra, protože výrům na území, kde se vyskytoval, mohla být odebírána

⁵⁰ REDAKCE Loveckého obzoru; Návrh německého zákona pro ochranu ptactva. In *Lovecký obzor: Lesnické rozhledy*. Praha: Josef V. Rozmára, 1905, roč. 6, č. 10, str. 152–154.

⁵¹ KNĚŽOUREK, K. *Velký přírodopis ptáků - I. díl*. Praha: I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ, 1910, str. 497.

mlád'ata a vejce. Ta byla pak prodávána za nemalý zisk. Autor udává cenu v rozmezí 20–40 korun rakousko-uherských za mladého výra.⁵²

1910 vychází Kněžourkův *Velký přírodopis ptáků se zvláštním zřetelem ku ptactvu zemí českých a rakouských*. Zde autor konstatuje zásadní ubývání výrů a obecně naznačuje potřebu jejich ochrany. Jejich úbytek popisuje takto:

*„Jednotlivé párky se usazují druhy i v pobřežních porostech ve stepech jižní Sibiře. Kde takových vhodných míst není, marně se po výrovi sháněti a tu nutno konstatovati, že ve vlastech našich (a také v Německu) stává se výr pomalu sice, ale zcela jistě vzácností jako krkavec a že už se vyskytují **vážné hlasy, jež se přimlouvají za ochranu těch málo párů** (a míst), kde ještě „král noci“ panuje.“⁵³*

Z tohoto úryvku by se mohlo zdát, že výr byl vyhuben, kvůli měnící se krajině, ale jak již víme, není tomu, tak. Co se týče zastánců výra, tak je škoda, že zde autor nejmenuje alespoň některá jména. O některých jsme si již pověděli a většinou to byli učitelé, kteří si nejspíše uvědomovali nejen význam výra pro rolníky, ale i pro diverzitu živočišstva v českém prostředí.

Kněžourek také porovnává svůj popis se *Šírem, který popisoval například jeho hlas jako děsivé sténání opilce „Uhu, puhu“*, ale Kněžourek jej popisuje jako láskyplný projev náklonosti v době páření. Ovšem v popisu skladby výří potravy se může zdát, že autor nahrává názorům myslivců na jeho škodlivost. Podívejme se proto na to, co podle Kněžourka výr žere:

„Výr je dravcem v plném toho slova významu, který se nespokojí jen žábami, ještěrkami, myšmi, hady a brouky — to by nebylo nic tak špatného, ale on se odvažuje i na slabé kolouchy (ml. jelínky) a srnčata, zajíce, vrány, lesní a polní kury ap. Tyto poslední a vůbec veškerí členové černého bratrstva havraního jsou jeho nejoblíbenější pochoutkou, což mu ani my nebudeme nikterak zazlívati, pomníce toho, co o nich už napsáno bylo. A jak že se jich zmocňuje? V noci je lapá na hřadovišti a ve vsích je sbírá se střech, což se neobejde bez malého rámusu.“⁵⁴

Je možné a pravděpodobné, že v této době byla potrava výra zaměřená spíše, jak píše Kněžourek, na polní kury. V této době se každý lesní hospodář snažil mít v revíru, co nejvíce lovné zvěře. Avšak jsou zde opomenuti hraboši, kteří byli o hodně později

⁵² LOOS, K. *Der Uhu in Böhmen*. Žatec: Ignaz Günzel, 1906.
KNĚŽOUREK, K. *Velký přírodopis ptáků - 1. díl.*, str. 497.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

v několika analýzách potravy výra potvrzení jako početně dominující. Co se týče nočních hlučných „krádeží“ kurů z vesnic, jsem k tomuto názoru spíše skeptický.

Údaje, které autor interpretuje k počtu žijících výrů na našem území, převzal od Kurta Loose (*Der Uhu in Böhmen*) a Vojtěcha Prince (*Naše sovy*) a neprovedl tedy žádný vlastní výzkum, jako výše zmínění autoři.

Autor shromáždil také zajímavé údaje o počtu ulovených výrů na území Rakouska-Uherska. Údaje nejčastěji interpretoval z mysliveckých časopisů a je tedy možné je dohledat i v dalších zdrojích.

1912 *Kniha o myslivosti* Josefa Václava Rozmary popisuje výra jako škůdce. Podle autora loví všechnu zvěř pernatou a srstnatou až do velikosti koloucha nebo selete. Proto radí myslivcům, aby populaci výrů redukovali, ba dokonce vyhubili.⁵⁵

1915 v periodiku *Krásy našeho domova* vychází článek *Dravci jako přírodní památka* od Jana Svatopluka Procházky. Zmiňuje se zde však i o sovách. Autor uvádí všechny druhy sov na našem území jako užitečné. Z výčtu však vyjímá výra, kterého nepřímo řadí mezi škůdce. Řadí jej však také mezi přírodní památky a uvádí fakt, že v Německu je na přání některých majitelů panství chráněn a na našem území je již téměř vymýcen. Píše také o mizející pověřivosti lidí a jejich dřívějšímu všudypřítomnému strachu ze sov. Jejich ubývání přisuzuje zejména snižující se hnízdící příležitosti a „bouchalům“, kterým jde pouze o preparaci a následně jejich prodej do obchodů s přírodninami. Hlásí se k názoru pro zákonnou ochranu výra.

1923 začíná vycházet periodikum *Stráž myslivosti*, na jehož stránkách se objevují články týkající se výra a také jeho inzerce nabízející a koupí živých i mechanických výrů na výrovky. V prvním ročníku inzerci však nenalezneme.

1924 *Stráž myslivosti* publikovala lovecký výkaz Jihlavského okresu za roky 1912 až 1922, kde ukazuje i kolik škodné zvěře myslivci ulovili za jednotlivé roky. Úlovky to nebyly nijak hojné, ale pro rozvoj výří populace důležité. V letech 1912, 1914 a 1917 uloveno po jednom kusu. To dokazuje, že na Jihlavsku nebyl výr nijak hojně zastoupen.⁵⁶

Ve stejném roce *Stráž myslivosti* (roč. 2) uveřejňuje dva inzeráty týkající se výra:

- jeden inzerát nabízející živého výra požaduje 700 Kč za ochočeného výra;
- jeden inzerát poptávající živého výra bez uvedení ceny.

⁵⁵ ROZMARA, J. V. *Kniha o myslivosti*. Písek: Kopecký, 1912, str. 145–146.

⁵⁶ ANONYM. *Výkaz zvěře ulovené v letech 1912–1922 – Jihlava*; In *Stráž myslivosti*. Brno, 1924, roč. 2, č. 9, str. 111.

1925 se Karel Domin zapojil do vypracování návrhu na vyhlášení národního parku Vysokých Tater. I když park vyhlášen nebyl, argumentuje pro vyhlášení takto: „*Sup hnědý i bělohlavý, jakož i výr musí být naprosto chráněni. Lovení s výrem a v jejich okolí budiž zakázáno.*“⁵⁷

Z toho plyne, že i na Slovensku byl zájem o ochranu této sovy.

1926 Stráž myslivosti (roč. 4) uveřejňuje dva inzeráty týkající se výra:

- dva inzeráty poptávající výra.

1927 Stráž myslivosti (roč. 5) uveřejňuje celkem osm inzerátů týkající se výra:

- šest inzerátů poptávající výra, z toho pět požadovalo živého a jeden mechanického;
- dva inzeráty nabízející živého výra, jeden z inzerátů uvádí prodej tří výrů za 400 Kč/kus.

1928 Stráž myslivosti (roč. 6) uveřejňuje celkem sedm inzerátů:

- čtyři inzeráty poptávající živého výra;
- tři inzeráty nabízející výra, z toho dva prodávají živého (400 Kč) a jeden mechanického.

1929 Krutá zima (nazývaná též zima století) vedla ke změně zákona, což posléze umožnilo vyhlásit zákonnou ochranu výra takzvaným *malým honebním zákonem*. Ten se snaží odstranit rozdíly mezi Čechami a Moravou. Cituji:

„(3) *Hrozí-li některému druhu zvěře, který není podle tohoto zákona nebo podle dosavadních honebních předpisů hájen, vyhubení, může zemský úřad stanovit částečnou nebo celoroční dobu hájení takového druhu zvěře.*“⁵⁸

Tímto však nebyla ještě zaručena ochrana výra. Protože Československo v této době bylo podle zákona ze dne 14. července 1927 zákonem o organizaci politické správy rozděleno na čtyři země (Českou, Moravskoslezskou, Slovenskou a Podkarpatskou Rus) a ruší se tím staré župní zřízení. Byly zavedeny zemské úřady v čele se zemským prezidentem pro každou zemi zvlášť. Proto pokud mělo být nařízení o ochraně platné pro celé území, musel být nejprve vydán na každém území zvlášť. Hájení výra tedy muselo vyjít pro každou zemi zvlášť a pro Čechy tomu bylo

⁵⁷ DOMIN, K. *Tatranské obrazy*. Praha: J. Otto, 1926, str. 171–172. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).

⁵⁸ Zákon č. 98/1929 Sb. Zákon, kterým se doplňují a částečně mění některá ustanovení honebně-policejní, zejména o hájení zvěře.

11. července 1930⁵⁹, pro moravskoslezskou část 29. října 1931⁶⁰ a pro Slovensko až 23. července 1932⁶¹.

I když jsou výři od této doby chráněni, neznamenal to, že nemohli být vybírání z hnízd a prodávání a dále využívání na výrovce, protože v platnosti zůstává i zákon z dob Rakousko-Uherska z již zmiňovaného roku 1870.

Ve stejném roce Stráž myslivosti (roč. 7) uveřejňuje celkem čtyři inzeráty týkající se výra:

- jeden inzerát poptávající živého výra;
- tři inzeráty nabízející živého výra, jeden z inzerátů uvádí cenu 300 Kč.

1930 Stráž myslivosti (roč. 8) uveřejňuje celkem pět inzerátů:

- jeden inzerát poptávající živého výra;
- čtyři inzeráty nabízející živého výra.

Některé z těchto inzerátů jsou velmi zajímavé. Jeden z nich uvádí prodej 40 výrů za cenu 700 Kč za jeden kus. Další z nich prodává sedm výrů za 550 Kč za jednoho výra. Nejlevnější výr je zde nabízen s cenou 400 Kč.

1931 Stráž myslivosti (roč. 9) uveřejňuje celkem devět inzerátů:

- šest inzerátů nabízejících živého výra. Jeden z inzerátů uvádí prodej šesti výrů za 470 Kč kus a další z nich dva výry za cenu 400 Kč za jednoho;
- tři inzeráty o zapůjčení živého výra za úplatu.

1932 V časopise Stráž myslivosti Josef Jirsík a Oktavián Farský, v reakci na valnou hromadu Československé ornitologické společnosti ze dne 14. února 1932, kde se debatovalo o potřebě výrovky, vypsali anketu o potřebě a závadnosti lovu dravců (zejména kání) na výrovkách. Zpochybněním potřeby výrovky implicitně zpochybnili i potřebu vybírání mladých výrů z hnízd a nastolili další otázku k ochraně kání a výrů, jež dříve byli považováni za škodnou.⁶²

Citují: „*V naší době nemá již lov škodné na výrovce toho významu jako dříve, kdy se tímto způsobem nejpohodlněji reguloval stav obtížných vran. Dnes proti těmto škůdcům používá se v myslivosti osvědčenějších a lacinějších prostředků. Lov pomocí*

⁵⁹ Nařízení zemského prezidenta v Praze ze dne 11. července 1930, čís. 333.546 ai 1930, 27-924/4 ai 1930, o hájení výra a sokola stěhovavého v zemi České.

⁶⁰ Nařízení zemského prezidenta v Brně ze dne 29. října 1931, čís. 26.784/VI/15-31.

⁶¹ Nariadenie krajského prezidenta zo dňa 23. júna 1932, čís. 72.621/14.1932, zákon o celoročnej dobe hájenia výra (*strix bubo*) na území Slovenska.

⁶² REDAKCE Stráž myslivosti. *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání*. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 10, č. 7, str. 101–103.

výrů má také neblahou stránku v tom, že se jejich mláďata, na beztak již vzácných hnízdištích, vybírají a tím se přispívá k vyhubení této zajímavé a památné sovy.“⁶³

Tato anketa nebyla bez odezvy a téhož roku byly v časopise uveřejněny články celkem sedmnácti respondentů. Názory z této ankety jsou nanejvýše zajímavé, proto bych na tomto místě chtěl některé z nich citovat.

Ing. V. L. Andrlé, lesní rada v Hradci Králové, píše o potřebě výrovce toto:

„Tento způsob lovu vede konec konců i k úplnému vyhubení dnes beztak již vzácného výra, že ztratí se na výrovce mnoho času, kterého by k ochraně zvěře jinak a možná lépe mohlo se využít a že tyto chvíle, kdy v ustálených hodinách (obyčejně zrána, po bouřkách a po spadnutí mlh) pán honitby civí v boudě, dovede různá „škodná – pytláci, okaři využít, myslím, že výrovka pozbyla už té ceny, kterou měla dříve.“⁶⁴

Tento názor se přímo přimlouvá za ochranu výra a uvádí jistě pádné argumenty, proč chránit tuto sovu. Pro tuto dobu je pochopitelné, že pytláci byli, protože je to období velké hospodářské krize, která postihovala mnoho obyvatel, a tak nebylo někdy zbylí k lovu „na černo“.

Ing. Dr. Octavianus Farský, inspektor výzkumného ústavu Brno, je podobného názoru jako Andrlé. Píše o ochraně výra a potřebě výrovky toto:

„Nesouhlasím s tím, aby lov ptáků na výrovce provozován jen pro ten lov sám t. j., aby se stal účelem. Nepokládám však za nutné zakazovat používání výrovek. ... Přimlouval bych se však za to, aby výr byl zásadně či nejpečlivěji chráněn a proto zakázáno nejen jeho hubení a lovení, ale i vybírání a obchod se živými a vycpávání výrů mrtvých, a přestupky zákazu byly tak přísně trestány, aby na porušení zákazu přešla každému chuť.“⁶⁵

Cena mladého výra se v tomto roce pohybovala okolo 500 Kč⁶⁶. To byl docela dobrý přivýdělek vzhledem k této době.

Ondřej Menšík, inspektor banky ve Zlíně, se vyjadřuje k potřebě lovu na výrovku takto:

⁶³ REDAKCE Stráž myslivosti. *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání.* In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 10, č. 7, str. 101–103.

⁶⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání.* In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 10 č. 21. str. 289.

⁶⁵ Tamtéž, str. 290–291.

⁶⁶ Cena za bochníku chleba z roku 1932 – 3 Kč. To znamená, že dnešní cena by byla asi 5 000 Kč.

„S požadavkem ornithologické společnosti, aby lov škodné pomoci výra byl buď omezen, nebo úplně zakázán, vůbec nesouhlasím... Každý myslivec musí mít zájem, aby vrány a straky v jeho revíru byly do posledního vyhubeny, a to v pravý čas, totiž v době hnízdění.“⁶⁷

Jak tedy můžeme vidět objevují se i negativní názory na ochranu výra a s tím spojenou ochranu dalších dravců, kteří byli střeleni na výrovce.

Co můžeme dále vyčíst z těchto názorů? Zastánců výra a kání bylo hodně, ale nevyvolali zásadní ohlas u zákonodárců. Dále si můžeme povšimnout, že většina zastánců výra byla z řad vzdělanců v myslivosti. Naopak podpora lovu na výra byla u pronájemců honiteb nebo u lidí, kteří se tímto „sportem“ bavili.

V tomtéž čísle vychází i článek Ing. C. O. Kokeše nazvaný „Škodné zmar“. I když se zdá, že tento článek bude vyplývat pro výra negativně, je tomu právě naopak. Popisuje v něm, proč by výr měl být chráněn a jaký je další důvod, proč výr mizí z přírody. Důvod popisuje takto:

„Vzpomínám na slova prof. Dra Sigmonda, který nás nedávno upozorňoval na nápadný zjev, že např. výr mizí z našich lesů zároveň s tisem, že tam, kde se nám doposud dochoval tis, nalezneme ještě dnes i výra.“⁶⁸

Tato domněnka je však mylná a není žádná souvislost s mizením tisu a výra. Tis z lesů mizel v důsledku změny hospodaření v lese a výr byl v minulosti vystřelen a v následujících letech byla mláďata či vejce vybírána z hnízd.

Téhož roku Stráž myslivosti (roč. 10) uveřejňuje celkem 21 inzerátů:

- pět inzerátů poptávajících živého výra;
- jedenáct inzerátů nabízejících živého výra, inzeráty uveřejňují cenu 450 a 490 Kč;
- čtyři inzeráty o zapůjčení živého výra za úplatu;
- jeden inzerát o výměně výra za psa.

1933 Masarykův slovník naučný se postavil na stranu ochrany výra. Popisuje to následovně: *„Živí se malými i většími obratlovci a v lesnictví dovede způsobiti i škody; ty ovšem nejsou tak značné, aby krásný tento pták byl huben.“⁶⁹*

⁶⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 10, č. 22, str. 304.

⁶⁸ Tamtéž, str. 306.

⁶⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Masarykův slovník naučný, díl VII.: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý Kompas, 1933, str. 780.

Jelikož se jedná o slovník, nemůžeme si být jisti, kdo je autorem jednotlivých hesel, ale nejspíše to byl český ornitolog, který bojoval za zrušení výrovky a ochrany výra.

Tentýž rok Stráž myslivosti (roč. 11) uveřejňuje celkem 16 inzerátů:

- pět inzerátů poptávajících živého výra;
- jedenáct inzerátů nabízejících živého výra, cena u některých inzerátů je 300 nebo 400 Kč.

1934 Stráž myslivosti (roč. 12) uveřejňuje celkem 13 inzerátů:

- jeden inzerát poptávající živého výra;
- 11 inzerátů nabízejících živého výra, cena se pohybuje od 200 do 600 Kč;
- jeden inzerát o výměně výra za triedr.

1935 byla uzákoněna ochrana výra v Německu, a to *Říšským zákonem na ochranu přírody* (Niethammer).

V témže roce Stráž myslivosti (roč. 13) uveřejňuje celkem 11 inzerátů:

- dva inzeráty poptávající živého výra;
- šest inzerátů nabízejících živého výra, dva inzeráty uveřejňují cenu 350 a 400 Kč;
- tři inzeráty o výměně výra za psa.

1936 uveřejňuje J. Voborník v časopise Stráž myslivosti článek s názvem *Nové hnízdiště výra v Čechách*. V textu se autor věnuje pouze jedné lokalitě u Nového Města nad Metují ve skalnatém údolí zvaném Peklo. Popisuje, že v této lokalitě není žádného pamětníka, který by si pamatoval, že zde výr hnízdil. Dokonce autor uvádí, že prohledával anály a nenašel žádnou zmínku o výrovi.⁷⁰

V tomtéž roce Stráž myslivosti (roč. 14) uveřejňuje celkem 21 inzerátů:

- dva inzeráty poptávající živého výra;
- 15 inzerátů nabízejících živého výra, z toho dva inzeráty uvádějí cenu 300 Kč a 150 Kč;
- tři inzeráty o výměně živého výra;
- jeden inzerát o zapůjčení živého výra.

1937 Stráž myslivosti (roč. 15) uveřejňuje celkem šest inzerátů:

- pět inzerátů nabízejících živého výra;

⁷⁰ VOBORNÍK, J. Nové hnízdiště výra v Čechách. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1936, roč. 14, č. 23, str. 469–470.

- jeden inzerát poptávající mechanického výra.

1938 se po anšlusu Rakouska rozšířila ochrana výra i na původně rakouské území, a to podle *Říšského zákona o myslivosti* (konkrétně od dubna 1938).

Tentýž rok *Stráž myslivosti* (roč. 16) uveřejňuje celkem sedm inzerátů:

- jeden inzerát poptávající živého výra;
- šest inzerátů nabízejících výra, jeden z inzerátů požaduje 250 Kč.

1939 (15. března) byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Byla zrušena Ústava Československé republiky. Místo nových zákonů vycházela vládní nařízení, která měla vlastně charakter zákonů. Tímto způsobem byly přijímány i vládní nařízení o myslivosti.

Tohoto roku *Stráž myslivosti* (roč. 17) uveřejňuje celkem šest inzerátů:

- tři inzeráty poptávající živého výra;
- tři inzeráty nabízející živého výra.

1940 *Stráž myslivosti* (roč. 18) uveřejňuje celkem osm inzerátů:

- čtyři inzeráty poptávající výra, z toho tři požadovaly živého a jednoho mechanického;
- dva inzeráty o prodej živého výra;
- dva inzeráty poptávající mrtvé výry, nejspíše se jednalo o vycpávače, který z těchto výrů chtěl vytvořit mechanické výry pro výrovky.

1941 vychází nové vládní nařízení o myslivosti, aby sjednotilo české a německé myslivecké právo společně s druhovou ochranou. Zde byl výr (patřící tehdy mezi noční dravce) zařazen mezi lovnou zvěř pernatou.⁷¹ Ale níže se dozvídáme následující:

„Všechna nejmenovaná lovná zvířata je šetřiti lovem po celý rok“⁷².

I když to tedy není přímo řečeno, je tímto výnosem ustanoven celoroční zákaz lovu výra, protože nebyl na seznamu zvěře, která by mohla být lovena. V dalším odstavci téhož zákona se píše toto:

„Snůšky a hnízda zvěře pernaté jsou po celý rok chráněny. Oprávněný k výkonu myslivosti může však zničiti snůšky a hnízda druhů ptáků jmenovaných v odstavci 3 písm. c) a sbíratí vejce pernaté zvěře ve volnosti snesená, aby je dal vylíhnouti...“⁷³

⁷¹ Vládní nařízení č. 128/1941 Sb. Vládní nařízení, kterým se provádí vládní nařízení o myslivosti § 2 odst. 2.

⁷² Tamtéž, § 38, odst. 4.

⁷³ Tamtéž, § 38, odst. 5.

Tím bylo zakázáno i ničení výřích hnízd, protože opět nebyl výr na seznamu ptáků, kterým bylo možné ničit hnízda. Nebylo však opět zakázáno vybírání vajec výrů, ale bylo alespoň omezeno na myslivce. To samé platilo o výrovkách, které stále nebyly zakázané. Vše je potvrzeno i v časopise Stráž myslivosti z roku 1944 (roč. 22. číslo 4.)

Téhož roku Stráž myslivosti (roč. 19) uveřejňuje celkem 22 inzerátů. Tento ročník je problematický, protože nevychází pouze jeden rok, ale i část roku následujícího. Proto v této části budou inzeráty napsány za celý ročník.

- 20 inzerátů poptávající výra, z toho 18 požaduje živého a dva mechanického;
- jeden inzerát nabízející živého výra;
- jeden inzerát o výměně živého výra za psa.

1942 Veleslav Wahl přispívá do periodika Stráže myslivosti svým článkem *Naše sovy*. V odstavci týkající se výra velkého uvádí tyto hnízdní lokality v Čechách: Křivoklátsko, Mnichovohradištsko, Český ráj, Kokořínsko; a na Moravě: okolí Jihlavy, Brna a Beskydy. Navrhuje, že by myslivci měli podávat hlášení o počtu této sovy na našem území ornitologické společnosti. Podle převzaté analýzy od Schnurrera uvádí jako 90 % zdroj potravy myši a pouze 3,4 % lovné zvěře. Toto je však problematické tvrzení, protože Schnurr provedl rozbor u výrů, kteří žijí v Alpách, a tudíž mají jiné lovecké příležitosti.⁷⁴

Tohoto roku Stráž myslivosti (roč. 20) uveřejňuje celkem 24 inzerátů. I tento ročník je vydáván ve dvou letech, a to v letech 1942–1943.

- 19 inzerátů poptávajících výra, z toho 14 požaduje živého a pět mechanického, jeden inzerát uveřejňuje ochotu zaplatit za živého výra až 1 000 Kč;
- tři inzeráty nabízející živého výra, a z toho je uvedena cena u jednoho inzerátu 500 Kč;
- jeden inzerát o výměně výra;
- jeden inzerát prosí o zapůjčení živého výra.

1943 vydává Josef Mojžíš prostřednictvím časopisu Stráž myslivosti článek nazvaný *Ze života výra*. V článku se dozvíme, na jakých místech hnízdí v této době výr, a hlavně návrh autorovy ochrany této sovy, se kterou jsem se nikde jinde v literatuře nesetkal a bude o ní pojednáno níže. Dále uvádí základní informace o hnízdicích

⁷⁴ WAHL, V. Naše sovy. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1942, roč. 20, č. str. 307.

zvycích. Také prezentuje zajímavé údaje ohledně spotřeby potravy pro výchovu tří mlád'at, které získal od jakéhosi K. Bartůnka z Vymyšlenky u Vltavy. Nyní však přímo k hnízdištím z roku 1923.

Autor uveřejňuje tyto lokality: Štěchovice, Kocába, Svatojánské proudy, Křemíčná, Hrádnice, revír Křižovnický, Prostřední Lhota a dále až k prameni Vltavy.

Podívejme se na „ochranu“, kterou navrhuje tento spisovatel pro ochranu této sovy. Vypozoroval, že pokud výří pár ztratí v prvním týdnu po vylíhnutí, zahnízdí znovu. Proto navrhl tuto ochranu: „*V době prvních výřat má i ostatní zvěř mladá. Proto by se mohla chránit tím, že by se výřem vždy včas první mlád'ata vybrala a tím by se včas v tuto choulostivou dobu jejich nadměrná honba za kořistí. Vybrala by se ovšem jen odborným, k tomu pověřeným personálem, za kontroly, a jen k uchování jich pro výrovky, takže by se tím dosáhlo dvojího účelu. A nebylo by to na úkor tohoto vzácného ptáka, protože jeho druhé zanesení je vždy úspěšné, ale pak již nenadělá na zvěři větších škod, zvláště pak nemůže lovit samiček pernaté zvěře na hnízdech ...*“⁷⁵

Dále zmiňuje možnost vychovat první výry v umělém chovu a následně je pustit do volné přírody a nenechávat si je na výrovky. Apeluje na čtenáře, že by se výr v naší přírodě měl zachovat, ale zároveň by se měla před výrem chránit i jiná zvěř.

Mojžíšova analýza spotřeby potravy výra pro výchovu tří mlád'at uvádí tyto obratlovce: 27 koroptvích slepic, 11 koroptvích kohoutů, devět bažantích slepic, dva bažantí kohouty, 39 mladých zajíců, jednoho starého zajíce, dva racky, šest myší, 14 ježků, jednoho králíka, sedm křečků, jednu perličku, čtyři drozdy a několik blíže neidentifikovaných ryb. Uvádí také lov myší starými výry pro jejich vlastní obživu. Jako důvod, proč nenajdeme zbytky je, že myši polyká vcelku.⁷⁶

Tohoto roku Stráž myslivosti (roč. 21) uveřejňuje celkem 34 inzerátů. Tento ročník opět zasahuje i do roku následujícího, a to do roku 1944.

- 25 inzerátů poptávajících výra, z toho 20 požaduje živého výra a pět mechanického;
- dva inzeráty nabízející výra;
- šest inzerátů o výměně výra, z toho jeden požaduje živého výra, čtyři nabízejí živého výra a jeden inzerát nabízí mechanického výra;
- jeden inzerát o zapůjčení výra.

⁷⁵ WAHL, V. Naše sovy. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1942, roč. 20, č. str. 307.

⁷⁶ MOJŽÍŠ, J. Ze života výra. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1942, roč. 21, č. 1, str. 1–2.

1944 prostřednictvím časopisu Stráž myslivosti⁷⁷ bylo sděleno nařízení nejvyššího mysliveckého úřadu č. 37009-VI/4/1943, které zní následovně:

„1. Každý oprávněný k výkonu myslivosti předloží do 15. července t. r. (1944) nižšímu mysliveckému úřadu příslušnému podle dotčeného honebního okrsku (případně pobočce) řádně a svědomitě vyplněný dotazník I. (podle připojeného vzoru) pro sestavení hnízdišť výra ve svém honebním okrsku...

2. současně předloží do 15. července t. r. každý majitel výra drženého ke 1. VII. t. r. v zajetí nižšímu mysliveckému úřadu řádně vyplněný dotazník II. ...“⁷⁸

Toto nařízení nám ukazuje, jak se měla prohlubovat ochrana výra na našem území. Dále tyto informace mohly vést k lepšímu zmapování hnízdění výrů a zjištění jejich početnosti na našem území ve volné přírodě i v zajetí. Dotazníkové šetření mělo být opakováno každoročně a zpracováváno nižšími mysliveckými úřady. Nakonec mělo být vše posláno nejvyššímu mysliveckému úřadu, který měl evidovat i veškeré změny o chovaných výrech a jejich majitelích.

Důležitým faktem také bylo, že každý vlastník výra měl vyplnit druhý dotazník, který sloužil chovateli jako povolení k chovu výra. Zároveň měl být chovatelský list, duplicitně veden mysliveckým úřadem.

V poslední řadě toto nařízení přesně stanovilo administrativní postup k odchytu a k vybírání výrů. Stanovuje také návod, jak postupovat při samotném vybírání. Toto nařízení zůstávalo v platnosti i po osvobození a za třetí republiky.

Týž rok Stráž myslivosti (roč. 22) uveřejňuje celkem 29 inzerátů:

- dva inzeráty poptávající živého výra;
- jeden inzerát nabízející živého výra;
- čtyři inzeráty o výměně výra;
- 22 inzerátů o zapůjčení živého výra (nabízí firma Hubertus Praha).

Zvýšení počtů inzerátů o zapůjčení výra je pravděpodobně změnou reagující na nové Nařízení z téhož roku, která zkomplikovala nákup a prodej živých výrů....

1945 Stráž myslivosti (roč. 23) uveřejňuje celkem devět inzerátů:

- čtyři inzeráty poptávající výra, z toho tři požadovaly živého a jeden mechanického;
- pět inzerátů nabízejících živého výra.

⁷⁷ Od roku 1941 byl výnosem č. 63.943/VI C/1941 časopis určen k zprostředkování úředních vyhlášek.

⁷⁸ VYHLÁŠKA č. 37009-VI/4/1943. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1944, roč. 22, č. 4.

- jeden inzerát o výměně výra.

1946 Stráž myslivosti (roč. 24) uveřejňuje celkem 13 inzerátů:

- šest inzerátů poptávajících výra, z toho čtyři požadovaly živého, dva mechanického;
- šest inzerátů nabízejících výra, z toho pět prodávalo živého výra a jeden mechanického.

1947 Stráž myslivosti uveřejňuje celkem 46 inzerátů týkajících se výra:

- 27 inzerátů poptávajících výra, z toho 25 požadovalo živého a tři mechanického;
- 11 inzerátů nabízejících výra, z toho devět prodávalo živého a dva mechanického;
- čtyři inzeráty na výměnu, z toho jeden nabízel živého a tři mechanického;
- tři inzeráty nabízely zapůjčení živého výra.

1948 vstupuje v platnost zákon o myslivosti 225/1947 Sb. Výr se zde vyskytuje jako zvěř škodlivá a pernatá. Na základě tohoto zákona však nebyla řečena jeho doba odstřelu, a tak by měl být tímto zákonem vlastně chráněn, což potvrzuje i článek ve Stráži myslivosti (roč. 26, č. 7). Oproti tomu ostatní sovy přímo dostaly celoroční ochranu. Hájení zvěře škodlivé však neplatilo v oborách, a proto mohla být střílena beztrestně, a to i včetně výra. Jediné, co by zaručilo ochranu výra po celý rok, bylo toto ustanovení:

„Hrozí-li některému druhu zvěře, který není podle tohoto zákona hájen, vyhubení, nebo vyžaduje-li toho ochrana přírody, může ministerstvo zemědělství po slyšení ministerstva školství a osvěty, na Slovensku také po vyjádření příslušných pověřenectev, stanovití částečnou nebo celoroční dobu hájení takového druhu zvěře.“⁷⁹

Toto opatření, jak jsme se již dozvěděli výše, bylo zavedeno i za první republiky. V tomto roce však k žádnému dalšímu opatření na ochranu výra nedošlo, kdežto v minulosti ano.

Tento rok vychází první vydání Stručného nástinu myslivosti v 1 200 otázkách a odpovědích od Františka Frice. Jedná se o učebnici pro adepty myslivosti. V otázce ke škodlivosti výra se vyjadřuje takto: *„Výr je vlastně škodlivý, protože pohubí množství užitkové zvěře, hlavně koroptví, bažantů, zajíců i srnčat. Taková okolnost značně*

⁷⁹ Zákon č. 225/1947 Sb. o myslivosti § 24 odst. 8.

*koliduje se zájmy mysliveckými.*⁸⁰ Tento názor však může vést i k jejich odstřelu a samozřejmě k negativnímu postoji vůči této sově.

Také ve Stráži myslivosti (roč. 26) se uveřejňuje celkem 32 inzerátů:

- 20 inzerátů poptávajících výra, z toho 12 živého a osm mechanického;
- 10 inzerátů nabízejících výra, z toho pět nabízí živého a pět mechanického, jeden z inzerátů navrhuje cenu 2 000 Kč za živého výra;
- jeden inzerát o zapůjčení výra, kvůli povinnému vojenskému výcviku;
- jeden inzerát o výměně výra.

1949 Stráž myslivosti (roč. 27) uveřejňuje celkem 35 inzerátů:

- 17 inzerátů poptávajících výra, 14 požaduje živého a tři mechanického;
- 14 inzerátů nabízejících výra, z toho 10 nabízí živého a čtyři mechanického;
- čtyři inzeráty o výměně výra.

1950 vychází článek Ing. Jiřího Sekery ve Stráži myslivosti. Článek si klade za úkol informovat myslivce o rozšíření výra v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku a zdali je jejich stav pro myslivce únosný. Jeho článek je z hlediska mapování výskytu výra velmi přínosný, ale jeho názor na ochranu už ne. Převažuje totiž názor, že výr v některých oblastech bude muset být opět redukován pro jeho škodlivost mysliveckému hospodářství. Také ukazuje, že je autor zastáncem výrovek, nýbrž sděluje toto:

*„Aby bylo povoleno vybírání mladých výrů se souhlasem ministerstva zemědělství, ministerstva školství a Myslivecké jednoty. Jelikož ochočené výry budeme potřebovat v mysliveckém hospodářství na výrovkách, budou mladí výři přidělováni prostřednictvím Výzkumného ústavu ČSMJ mysliveckým hospodářům a mysliveckým spolkům. Tito výři budou kroužkováni a vedeni v evidenci našeho Výzkumného ústavu.“*⁸¹

Jak můžeme vyčíst i z tabulky (použité v článku) výří populace skutečně na našem území rostla, ale to, aby byl bezdůvodně vybijen, zůstává dále zakořeněno i u pracovníků Státního výzkumného ústavu pro myslivost v Praze.

V tomto roce Stráž myslivosti (roč. 28) uveřejňuje celkem 35 inzerátů:

- 21 inzerátů poptávající výra, z toho 14 požaduje živého a sedm mechanického;

⁸⁰ FRIC, F. *Stručný nástin myslivosti v 1200 otázkách a odpovědích: příručka pro kandidáty mysliveckých zkoušek*. Brno: Zář, 1948. str. 110.

⁸¹ SEKERA, J. Oblasti výrů v Československu. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1950, roč. 28, č. 7, str. 89–90.

- 13 inzerátů nabízejících živého výra;
- jeden inzerát žádá o zapůjčení živého nebo mechanického výra.

1951 V platnost vstupuje vyhláška pouze pro kraje české provádějícím zákonem 283/51 Ú. 1. I., která se k otázce výrů, jejich vybírání z hnízd a jejich sčítání vyslovuje obšírněji a to následovně:

„... krajský národní výbor může povolit na žádost mysliveckého hospodáře výjimky, pokud jde o vybírání hnízd pouze v kraji Pražském, Českobudějovickém, Plzeňském, Ústeckém, Libereckém, Jihlavském a Brněnském; v jiných krajích se výjimky nepovolují“⁸².

Toto ustanovení znamená, že myslivečtí hospodáři mohli dále ve vybraných krajích vybírat mláďata nebo vejce z hnízd beztretně a stačil k tomu pouze souhlas krajského národního výboru. Myslivecký hospodář si mohl ponechat vždy jen jednoho z vybraných výrů a ostatní nabídnout k odkupu československé myslivecké jednotě v Praze.

V dalším paragrafu se popisuje následující:

- 1) Chovatelé výrů jsou povinni hlásit do 3 měsíců všechny výry, které chovají v zajetí, československé myslivecké jednotě, která jim pro ně vydá evidenční list a kovové kroužky;
- 2) Uhynutí nebo jinou ztrátu výra chovaného v zajetí je chovatel povinen hlásit československé myslivecké jednotě v Praze;
- 3) Prodej a nákup výrů chovaných již v zajetí může být prováděn jen prostřednictvím československé myslivecké jednoty.

Tyto odstavce nám ukazují, že československá myslivecká jednota chtěla mít přehled o výraech a jejich majitelích. V některých bodech se vrací zpět k některým ze starších zákonů a vyhláškám, zejména k protektorátním, které do této doby nejlépe vymezovaly ochranu výra. Zákon se nijak nevyjadřuje k protektorátní vyhlášce z roku 1944, proto lze usuzovat, že byla zrušena.

V tomtéž roce uveřejňuje časopis Stráž myslivosti dva články. První se zabývá problematikou výše zmíněné vyhlášky od neznámého autora. Ten uvádí, že se výr už v této době rozšířil do značné míry díky jeho několikaleté ochraně a na některé části území se stal nepříjemným pro chov zvěře. Nedoporučuje však jeho hubení, protože by to bylo pro myslivce stran ekonomiky nevhodné. Popisuje, že myslivci potřebují tuto

⁸² Provádějící vyhláška č. 283/51 Úředního listu I.

sovu pro lov na výrovkách a také pro jejich prodej do zahraničí, kde jsou podle něj žádaným zbožím. Navrhuje také, aby byl zaveden chov výrů v zajetí. Popisuje nejspíše jeho vlastní zkušenosti s touto problematikou. Výr podle autora v zajetí vyhnízdí. Jen je potřeba, aby při líhnutí vajec nebyl přítomný samec, neboť by mohl mláďata sežrat.⁸³

Shodou okolností vychází v tom samém čísle druhý článek nesoucí název *O našich výraech* od Jiřího Sekery. Ten popisuje obecnou charakteristiku výra. V odstavci o potravě výra se opírá o analýzu vývržků, ve které uvádí ze savců i divoké králíky, zajíce a srnčata. Z ptáků uvádí hrabavé ptáky, havrany, vrány, káně a sovy. Zmiňuje se také o výraech, kteří žijí ve vodních oblastech a lovících vodní ptactvo. Konstatuje fakt, že převážně se vyskytuje v jeho potravě zajíc, koroptev a bažant. Za lahůdku pro výra považuje ježky, které dokáže obratně sežrat. Jeho užitek zkracuje pouze na lov vran a toulavých koček. Na konci článku doporučuje jejich kroužkování a pozorování ke zmapování areálu lovišť. Jako jediného nepřitele pro výra uvádí člověka, kterému slouží jako zdroj vajec a výřat pro výrovky.⁸⁴

V témže roce Stráž myslivosti (roč. 29) uveřejňuje celkem 23 inzerátů:

- 18 inzerátů poptávajících výra, z toho 11 požaduje živého a sedm mechanického;
- čtyři inzeráty nabízející živého výra;
- jeden inzerát o výměně výra.

1952 Stráž myslivosti (roč. 30) neuveřejnil žádné inzeráty týkající se výra. Tento ročník je posledním.

1953 časopis Myslivosť přebírá pomyslnou štafetu periodika pro myslivce, které vychází dodnes. Stejně tak, jako tomu bylo ve Stráži myslivosti, i zde se vyskytují články informující myslivce o nových zákonech. Myslivci zde sdílejí své zkušenosti a příběhy. Objevuje se zde i inzerce prodávající zbraně, psy, ale i výra. Již v tomto ročníku vychází celkem 17 inzerátů týkajících se výra:

- 16 inzerátů poptávajících výra, z toho devět požaduje živého a sedm mechanického;
- jeden inzerát nabízející výra, který požadoval za sovu 400 Kčs. Musíme si uvědomit, že to bylo po měnové reformě.

⁸³ Pseudonym K. K.. K vyhlášce o hájení lovu některých druhů zvěře. In *Stráž myslivosti*, roč. 29, č. 7. Str. 188–189.

⁸⁴ SEKERA, J. O našich výraech. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1951. roč. 29, č. 7, str. 187.

1954 Sekera, J. v *Práci Výzkumných ústavů lesnických* publikuje článek o *Rozšíření výrů v Československu*. Tato práce měla za úkol zmapovat hnízdiště výrů, jejich počet a jejich škodlivost. Autor za pomoci dotazníkového šetření Československé myslivecké jednoty a dalších přidružených mysliveckých spolků zjistil zajímavé údaje. Celkem na území dnešní České republiky zjistil 557 žijících výrů a na Slovensku 394. Nejvíce zjištěných jedinců na našem území bylo 34 kusů v oblasti Mělníka a na Slovensku tomu bylo v Ružomberoku 46 kusů.

Analýza vývržků, kterou prováděl Uttendörfer, ukázala, že výr se živí z 67,20 % savci, 26,30 % ptáky, 6,20 % obojživelníky a 0,30 % rybami. Celkově sesbíraných vzorků bylo 4010. Nejvíce je však zastoupen hraboš polní, a to v téměř 25 %, následuje zajíc se 7 % a koroptev s 5 %. V textu však uvádí, že ve výří potravě převažuje zajíc, koroptev a bažanti. Můžeme však vidět, že nejvíce je ve výří potravě zastoupen právě hraboš polní. Proto se domnívám, že tyto výsledky interpretuje ledabyle.

Překvapivé je zjištění, že výří pár je i při dostatku potravy vcelku snášenlivý vůči jiným výřím párům. Při zjišťování početnosti výrů byla v Povltaví zjištěna hnízdiště v blízkosti 700 m a další tři 1 000 m od sebe. Celkově v okruhu 9 000 m bylo zjištěno celkem 18 hnízd výřích párů. Závěr výzkumného ústavu zní takto:

„Poněvadž problém rozmnožování výrů je pro myslivecké hospodářství velmi časový a vážný, navrhuje výzkumný ústav, aby kmenové stavy výrů v těch oblastech, kde honitbám neškodí, byly plně hájeny, ale aby tam, kde se výři příliš rozmohli a skutečně vážně škodí, byli udržováni jen na únosné výši a aby bylo povoleno vybírání mladých výrů na návrh ústavu a po slyšení ČSSMJ, ovšem za souhlasu ministerstva zemědělství a ministerstva školství.“

Zároveň, ale také navrhuje, aby byl výr nadále celoročně chráněn jako přírodní památka.⁸⁵

Tentýž rok Myslivost (roč. 2) uveřejnila celkem devět inzerátů týkajících se výra:

- šest inzerátů poptávajících výra, z toho jeden požaduje živého a pět mechanického;
- tři inzeráty nabízející živého výra, jeden se zmiňuje cenu 500 Kčs.

⁸⁵ SEKERA, J. Rozšíření výrů v Československu. In *Práce výzkumných ústavů lesnických*, sv. 7. 1954. str. 153–182.

1955 Myslivost (roč. 3) uveřejňuje celkem osm inzerátů týkajících se výra:

- šest inzerátů poptávajících výra, z toho jeden požaduje živého a pět mechanického;
- dva inzeráty nabízející živého výra, jeden z nich požaduje 500 Kč.

1956 vychází první zákon *O státní ochraně přírody*, ve kterém ovšem nejsou ještě uvedeni živočichové ani rostliny, kteří by měli být chráněni.⁸⁶ Aplikace tohoto zákona byla prakticky nemožná, protože chyběly prováděcí předpisy, které začínají vycházet až od roku 1965.

Tentýž rok Myslivost (roč. 4) uveřejňuje celkem 21 inzerátů týkajících se výra:

- 15 inzerátů poptávajících výra, z toho 10 požaduje živého a pět mechanického;
- tři inzeráty nabízející živého výra. Inzeráty prodávající výra požadují 400, 500 a 600 Kč;
- tři inzeráty o výměně výra, jeden nabízí za živého dalekohled a dva naopak nabízejí živé výry.

1957 vydává ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství vyhlášku o cenách chytané živé zvěře určené k dalšímu chovu. Udává přesné výkupní ceny, za které Československá myslivecká jednota vykupuje vybrané živočichy a také ceny, za které je prodává. U výra velkého jsou to tyto ceny:

Výr do 3 měsíců je vykupován za cenu 240 Kčs a prodáván za 312 Kčs.

Výr od 3 měsíců do 1 roku je vykupován za cenu 440 Kčs a prodáván za 572 Kčs.

Výr od 1 roku a starší je vykupován za cenu 520 Kčs a prodáván za 676 Kčs.

Pokud bychom tuto cenu porovnali s cenou za živého rysa, zjistíme, že je sice výr levnější o polovinu, ale i přesto se dá očekávat vyšší zisk. Výr má ve hnízdě 2–3 vejce a rys většinou jedno mládě. A také bylo jednodušší vybrat výřata z hnízda nežli chytat živého rysa. Rysí mládě do jednoho roku bylo vykupováno za 600 Kč a prodáváno za 780 Kčs. Starší jednoho roku byli kupováni za 1 500 Kčs a prodáváni za 1 950 Kčs. Pro lepší představu tehdy stál chleba 2,60 Kčs. V přepočtu na dnešní hodnoty by to znamenalo přibližně 10x více. Cena za výra by tedy dnes šplhala až k 6 760 Kč a rysa dokonce k 19 500 Kč.⁸⁷

Ten samý rok Myslivost (roč. 5) uveřejňuje celkem 14 inzerátů týkajících se výra:

⁸⁶ Zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody.

⁸⁷ Vyhláška ministerstva zemědělství a lesního hospodářství, která vyšla dne 26. září v Ú. L. Československé republiky, str. 603–604.

- devět inzerátů poptávající mechanického výra;
- pět inzerátů nabízí výrobu mechanického výra.

1958 provedl přední český ornitolog Walter Černý v Časopise *Sylvia*⁸⁸ srovnání Loosových údajů z roku 1906, Jirsíkovými údaji z roku 1944 a Sekerovými z roku 1951. Poslední zmíněné mu přišly nepříliš pravděpodobné. Sekerovy údaje pokládá za příliš optimistické a zdůvodňuje to následovně:

„Některá myslivecká sdružení se snaží omluvit vybírání výřích mlád'at, případně tím docílit úředního souhlasu k takovému činu. (...) Vždyť ztráty výrů i po uzákonění ochrany byly ohromné, z mnohých hnízd byla a dosud jsou mlád'ata pravidelně vybírána, a mnoho výrů dosud padne odstřelem a odchycením.“⁸⁹

Dnes se však již těžko dozvíme, na čí straně byla pravda a zdali nemohlo ve skutečnosti dojít k takovému nárůstu výří populace za tak krátké období.

Tento rok uveřejnil svou studii Bedřich Slavík pod názvem *Několik poznámek k výskytu výra velkého (Bubo bubo) na Českomoravské vysočině*. Celkový počet hnízdišť zaznamenal 26. Na rozdíl od údajů od Sekery (z roku 1954), který uvádí počet hnízd 17. Nárůst za čtyři roky je devět hnízdišť, což znamená, že nárůst je téměř o 53 %. Při svém výzkumu došel k poznatku, že výří se živí především nízkou zvěří. V době krmení mlád'at zjistil, že je staří krmí především zvěří nacházející se v oblasti hnízdišť. Za nejvíce početné uvádí nálezy zajíců. Pouze v jednom případě našel pozůstatky vysoké zvěře, a to malého srnčete.

Jako zajímavou ochránářskou aktivitu zaznamenal autor od vedoucího Lesnického družstva v Borové u Telče. Uvádí, že objevil výří hnízdo na posedu v jeho revíru. Samici ale vyplašil na hnízdě. Snažil se hnízdo zamaskovat větvemi, aby se mohla vrátit a hnízdo by bylo lépe chráněno. Samice se již nevrátila, ale zahnízdila podruhé o tři kilometry dále a vyvedla dva mladé výra.

Tentýž rok Myslivost (roč. 6) uveřejňuje celkem 11 inzerátů týkajících se výra:

- čtyři inzeráty poptávající mechanického výra;
- tři inzeráty nabízející mechanického výra, z toho dva jej nabízejí za cenu 600 Kč a jeden za cenu 800 Kč;
- čtyři inzeráty nabízejí výrobu mechanického výra.

⁸⁸ Ornitologický časopis vycházející dodnes

⁸⁹ ČERNÝ, W., SEKERA J. *Rozšíření výrů v Československu (anotace)*. In *Sylvia*, roč. 15 (1958). Str. 275–276. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích*. *České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).

1959 Myslivost (roč. 7) uveřejňuje celkem 15 inzerátů týkajících se výra:

- sedm inzerátů poptávajících mechanického výra, jeden inzerát nabízí až 600 Kč;
- pět inzerátů nabízejících mechanického výra. Všechny inzeráty uveřejňují cenu. Ceny jsou od 300 Kč po 650 Kč;
- tři inzeráty nabízejí výrobu mechanického výra.

1960 Myslivost (roč. 8) uveřejňuje celkem 12 inzerátů týkajících se výra:

- devět inzerátů poptávajících mechanického výra;
- tři inzeráty nabízející výra, z toho dva inzeráty požadují 500 Kč.

1961 Myslivost (roč. 9) uveřejňuje celkem šest inzerátů týkajících se výra:

- pět inzerátů poptávajících mechanického výra;
- jeden inzerát nabízející mechanického výra za 600 Kč.

1962 vyšel další zákon o myslivosti, který opět označuje výra za zvěř škodlivou pernatou. Tento zákon určuje, že je možné zvěř škodlivou hubit kdykoliv. Tento zákon vyšel 23. února.⁹⁰ Následně vychází vyhláška, která upravuje hájení výra na celém československém území, vyšla záhy, a to 1. března téhož roku.⁹¹ Povoluje ovšem výběr výrů z hnízd, a to následovně:

1. Výběr výrů musí být nejprve schválen okresním národním výborem, který vše projedná s Československým mysliveckým svazem a Krajským střediskem památkové péče a ochrany.
2. Povoleno je odběr, pokud je v hnízdě více než jedno mládě.
3. Uživatel honitby si smí ponechat pouze jednoho výra (pokud žádného nemá) a ostatní musí nabídnout k odkupu, což již vlastně bylo zakotveno ve vyhlášce z roku 1951.⁹²

Také byl stále povolen odstřel na výrovkách:

„Na výrovkách se smí lovit pouze vrána obecná, straka obecná, kavka obecná a sojka obecná.“⁹³

Tím byl lov na výrovkách značně omezen a de facto zakázán lov dravců na výrovkách.

⁹⁰ Zákon č. 23/1962 Sb. o myslivosti § 19.

⁹¹ Zákon č. 24/1962 Sb. Vyhláška ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství o hájení a o době, způsobu a podmínkách lovu některých druhů zvěře § 1.

⁹² Zákon č. 24/1962 Sb. § 3.

⁹³ Zákon č. 24/1962 Sb. § 14.

V tomto roce Myslivost (roč. 10) uveřejňuje celkem devět inzerátů týkajících se výra:

- sedm inzerátů poptávajících mechanického výra;
- jeden inzerát nabízející mechanického výra za cenu 500 Kč;
- jeden inzerát požaduje za mechanického výra loveckého psa.

1963 Myslivost (roč. 11) uveřejňuje celkem čtyři inzeráty týkající se výra:

- dva inzeráty poptávající mechanického výra;
- jeden inzerát nabízející mechanického výra;
- jeden inzerát nabízí výrobu mechanického výra.

1964 Myslivost (roč. 12) uveřejňuje celkem osm inzerátů:

- dva inzeráty poptávající mechanického výra;
- šest inzerátů nabízejících mechanického výra, z toho dva inzeráty jej nabízí za 350 Kč a jeden za 400 Kč;
- jeden inzerát požaduje za mechanického výra loveckého psa.

1965 vyhláška o ochraně volně žijících živočichů. Je zajímavé, že v této vyhlášce nenajdeme výra. Najdeme zde však ochranu jiných sov a také dravců.⁹⁴

Tohoto roku Myslivost (roč. 13) uveřejňuje celkem sedm inzerátů týkajících se výra:

- čtyři inzeráty poptávající mechanického výra;
- dva inzeráty nabízející mechanického výra, z toho jeden požaduje 400 Kč;
- jeden inzerát vyměňuje výra za triedr nebo za cenu 400 Kč.

1966 Myslivost (roč. 14) uveřejňuje celkem čtyři inzeráty týkající se výra:

- dva inzeráty poptávající mechanického výra;
- dva inzeráty nabízející výra, jeden nabízí živého a jeden mechanického za cenu 500 Kč.

1967 vyšla vyhláška o hájení a o době, způsobu a podmínkách lovu některých druhů zvěře. Doplňuje zákon z roku 1962 hlavně o zákaz lovu dravců na výrovkách.

V témže roce Myslivost (roč. 15) uveřejňuje celkem osm inzerátů týkajících se výra:

- tři inzeráty poptávající mechanického výra;

⁹⁴ Vyhláška č. 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů.

- pět inzerátů nabízejících výra, z toho jeden nabízí živého výra a čtyři mechanického;
- dva inzeráty nabízející mechanického výra uvádějí ceny 300 a 500 Kč.

1968 Myslivost (roč. 16) uveřejňuje celkem šest inzerátů týkajících se výra:

- tři inzeráty poptávající mechanického výra;
- tři inzeráty nabízející výra, z toho dva nabízejí živého výra a jeden mechanického.

1969 Myslivost (roč. 17) uveřejňuje celkem tři inzeráty týkající se výra:

- tři inzeráty poptávající výra, z toho jeden požaduje živého a dva mechanického.

1970 Myslivost (roč. 18) uveřejňuje celkem tři inzeráty týkající se výra:

- tři inzeráty poptávající výra, z toho jeden požaduje živého a dva mechanického

1975 začala platit novela vyhlášky o hájení a o době, způsobu a podmínkách lovu některých druhů zvěře, kdy byla výrovka úplně zakázána. Zatím ale nebylo zakázáno vybírat hnízda s výry a některých dalších dravců a obchodovat s nimi například v zahraničí.

1988 vychází nový zákon o myslivosti, který ruší předchozí vyhlášky a zákony. Zaručuje celoroční ochranu výra a zakazuje výběr jeho mlád'at.⁹⁵ Co však povoluje, je odchyt výra do odchytového zařízení, které jej neporaní, v samostatných bažantnicích, v honitbách s tokaništi a s tím, že musí být předán nejpozději do sedmi dnů zoologické zahradě.⁹⁶ Dále zahrnuje úplný zákaz lovu pernaté zvěře na výrovkách.⁹⁷

1992 ještě před rozdělením Československa vychází vyhláška, která upravuje zákon o ochraně přírody a krajiny z téhož roku, která výra označuje jako zvláště chráněný živočišný druh. To mu zaručuje celoroční hájení i zákaz rušit jej jakýmkoliv jiným způsobem, třeba i jeho fotografováním.⁹⁸

1996 vyhláška, která upravuje zákon o myslivosti, opět umožnila jeho neomezený odchyt z volné přírody a vybírání jeho vajec po celý rok, kdežto ostatní sovy zůstávají

⁹⁵ Zákon č. 20/1988 Sb. o myslivosti § 17 odst. 1.

⁹⁶ Zákon č. 20/1988 Sb. o myslivosti, § 19 odst. 2 a) a odst. 4.

⁹⁷ Tamtéž, § 22 odst. 1 g).

⁹⁸ Vyhláška 395/1992 Sb. o myslivosti, příloha č. 3

stále chráněné. Výrovky však zůstávají nadále zakázané, a tak nastává otázka, proč vlastně vybírat výří vejce.⁹⁹

2001 zákon o myslivosti upravuje ochranu výra, takto:

„druhy zvěře, které nelze lovit podle mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv, nebo druhy zvěře, které jsou zvláště chráněnými živočichy podle zvláštních právních předpisů a nebyla-li k jejich lovu povolena výjimka podle těchto předpisů.“¹⁰⁰

Tento zákon byl jednoznačně vydán proto, aby Česká republika splňovala mezinárodní smlouvy o ochraně vybraných obratlovců. Lov na živého výra jako návnadu byl zakázán, protože to je považováno za týrání zvířat. Co ovšem výslovně zakázáno nebylo, byl lov na vypreparovaného výra.¹⁰¹

Dnes se vycpaný výr používá jako návnada pro denní ptáky, ale již ne na odstřel, ale jako metoda kroužkování ptactva. Tato forma odchyty funguje obdobně jako výrovka, ale ptactvo se nestřílí, chytá se do ornitologické sítě a kroužkuje se.

2017 vychází poslední Červený seznam ohrožených druhů České republiky; obratlovci. V tomto seznamu je zařazen i výr. Uvádí se nárůst hnízdících párů od roku 1973 do roku 1989, kdy se počet párů údajně ustálil na 950 párech. V této době byl také zařazen do kategorie CD, což znamená druh závislý na ochraně. Výr je stále zařazen mezi ohrožené druhy, což znamená, že početní stav je pod 2500 jedinců. Avšak je zajímavé, že v této skupině stále setrvává, i když jejich počet dále neklesá, což je jedno z kritérií, aby druh zůstal v této kategorii.

⁹⁹ Vyhláška 134/1996 Sb. o myslivosti § 3, § 5, § 7 odst. f).

¹⁰⁰ Zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti § 2 odst. c).

¹⁰¹ Zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti § 45 odst. d).

6 Vnímání výra v časopise Polovnický obzor v 50. letech 20. století

V poválečném období byla dnešní Slovenská republika součástí Československé republiky. Pro slovenskou část republiky vycházel časopis Polovnický obzor, který byl vydáván jako oficiální časopis pro informování myslivců na Slovensku nejen o zákonech, ale také o inzerci.

Od prvního ročníku se dozvídáme, že v oblasti inzerce se objevují velké inzeráty na výkup živých výrů. Zajímavé je, že všechny firmy, které chtěly vykoupit živé výry, měly sídlo v Praze. To může značit vyšší poptávku výrů v Čechách než na Slovensku. Takové pravidelné inzeráty měly podobné znění:

„Živé bažanty jarabice a zajace srnce, jelene a ostatnú zver úžitkovú, výry, vydry a kožušínové zvieratá kupujeme v každom množstve a za ceny najvyššie firma Nimrod.“¹⁰²

V inzerci se objevují také nabídky na preparování savců a ptáků pro myslivce a pro školní kabinety. Myslivcům je nabízena výroba mechanického výra na výrovky.¹⁰³

Časopis se většinou výrem nezabývá přímo. Spíše řešil podobné otázky, které se řešily i v Čechách, a to hubením strak a vran šedivek, protože se v roce 1848 přemnožily. Autor přemýšlí nad různými alternativami hubení těchto škůdců. Jednou z nich měla být výrovka. Společně s dalšími myslivci se snažil získat výra i za vcelku velký obnos 3 000 Kč, ale nepodařilo se jim to. Snažili se použít náhradu ve formě kočky, ale nepříliš úspěšně. Nakonec přistoupili k řešení: Vyhledat hnízda škodné při začátku jejich hnízdění, kdy nebyly ještě stromy olistěné a zastřelit dospělé jedince přímo na hnízdě.¹⁰⁴

Když v roce 1947 vyšel zákon číslo 225/47, tak se to projevilo i v Polovnickém obzoru. Autor, František Turček kritizuje tento zákon a vyjadřuje se přímo k ochraně výra takto:

„Výr ako všetky sovy, požívajú stálej ochrany, okrem bažantníc (ods. 3 § 24). Výr je skutočne prírodná pamiatka, ktorá ustupuje civilizácii človeka. Názorne to ukazujú pomery s hojnosťou výra na Slovensku a v Čechách a na Morave. V západných krajinách Republiky je výr na vyhynutí, vie sa takmer o každom hniezdočku, svedomite sa chráni. Na Slovensku, kde civilizácia pokrívá za tamtou v Čechách, kde v lesnom hospodárení sme ešte nie tam, kde v Čechách, máme ešte lesy pralesného typu,

¹⁰² INZERCE, In *Polovnický obzor*. Ing. Július Kňazovický, 1947, roč. 2, č. 22, str. 320.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ HOLUB, J. *O hubení šedivek a strák*. In *Polovnický obzor*., 1948, roč. 3, č. 7, str. 68–70.

*vzdialené ľudským sídlam, u nás je výrov ešte zopár a práve preto je na mieste celoročná ochrana – v tomto prípade sme neprišli ešte neskoro. Nechápem, ale napriek tejto ochrane je možné voľne kšeftovať tieto za týmto účelom – a napokon inzerovať takéto ochrannárske obchody – v poľovníckom časopise ...*¹⁰⁵

Jak môžeme vidieť z článku, tak si Slováci, stejně jako Češi, uvědomovali vymírání výra v přírodě a prosazovali jeho ochranu. Vymírání dle Slováků bylo způsobeno především postupujícím rozvojem civilizace.

Tento článek nejspíše nevyvolal žádnou efektivní reakci v ochraně výra, protože se v časopise nadále objevují inzeráty na prodej živých i vycpaných výrů. Dokonce v roce 1951 vychází pozvánka na myslivecké závody s vyfotografovanými výry na výrovku pro lovecké závody.¹⁰⁶

V následujícím ročníku vychází článek o lovu na výrovce. Autor tohoto článku uvádí důvod, proč se vrací k lovu na výra a také vysvětluje, proč se používá právě výr. K lovu se vrací z důvodu zrušení výroby fosforových vajec, která měla za účel trávit straky a vrány šedivky. Pozoruhodné je, že zde nabádá myslivce předtím, než půjdou na výrovku, aby bedlivě znali dravce, kteří se smí a nesmí lovit. Taktéž zde uvádí další důležité informace. Například jak přenášet výra, jak vyrobiť úkryt na výrovku, jak vysoko postavit tyč pro výra a upevnit ho a další užitečné informace pro myslivce.¹⁰⁷

¹⁰⁵ TURČEK, F. Kritické poznámky k zákonu č. 225/1947 Sb. o poľovníctve. In *Polovnícky obzor*. 1948, roč. 3, č. 15, str. 167.

¹⁰⁶ KESELÝ, F. Hlásenie streleckých pretekov. In *Polovnícky obzor*. 1951, roč. 6, č. 2, str. 23.

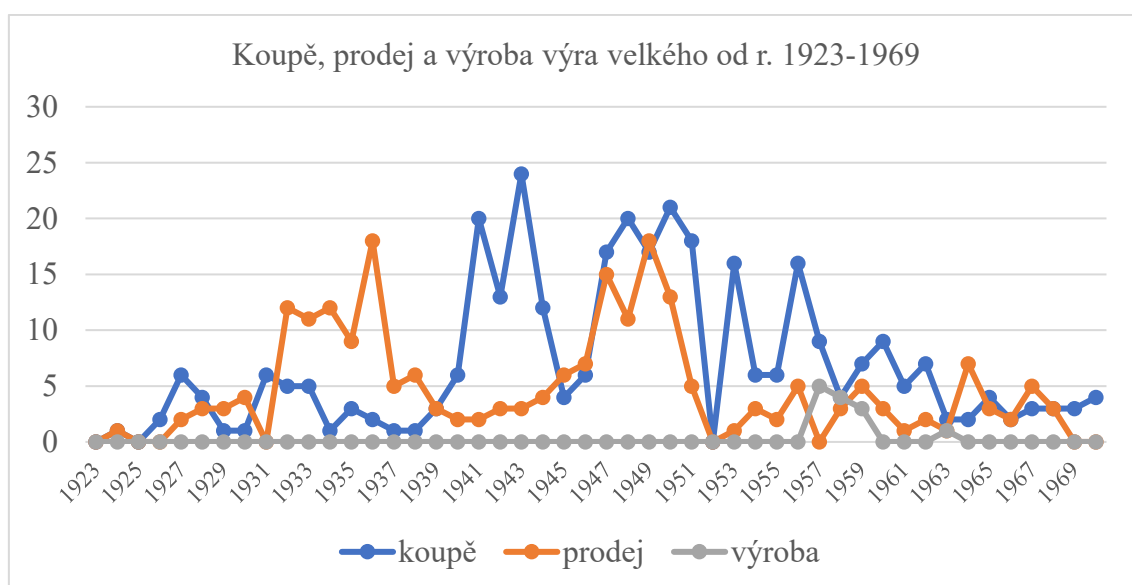
¹⁰⁷ HANZL, R. Odstrel pernatej škodnej na výrovke. In *Polovnícky obzor*. 1952, roč. 7, č. 1, str. 6–7.

7 Shrnutí inzerce výra velkého z let 1923–1948

V této kapitole si shrneme informace získané z časopisu Stráž myslivosti a Myslivost o inzerci výra.

7.1 Počty inzerátů

Abychom mohli srovnat poptávku s nabídkou, musíme sečíst inzeráty týkající se koupě živého i mechanického výra s výměnami požadující výra. Je to přece také jistý druh směny, ale ne za peníze. To samé budeme muset provést i s prodejem výra, ale přičteme sem inzeráty, které naopak vyměňují výra za jiný druh zboží. Pro lepší srovnání je také vyhotoven graf, který porovnává nabídku a poptávku.

Graf 1 - Koupě, prodej a výroba výra velkého v inzerci¹⁰⁸

Z grafu můžeme vyčíst, že většina inzerátů byla poptávající výra. V období, kdy dochází k doposud největší hospodářské krizi, se nejspíše lidé snažili nějakým způsobem obohatit, a to zejména na přírodě. Zároveň bylo po již zmíněné velké zimě. Proto hlavní důvod ve zvýšeném prodeji v období let 1931 až 1937 vidím v hospodářské krizi, která postihla celý svět.

Během 2. světové války se naopak zvyšuje poptávka po výrovci. Ale otázkou zůstává, proč tomu tak bylo. Pravděpodobnou příčinou byl fakt, že za války byl všeobecně nedostatek zboží. Proto nejspíše potřebovali myslivci zvýšit produkci lovné zvěře odstřelem dravců a jiné škodné za pomoci výra na výrovce. Poptávka však klesá,

¹⁰⁸ Ceny byly získány z inzerátů ve Stráži myslivosti a její pokračovatelky Myslivosti.

při již zmíněné vyhlášce z roku 1944. Nabídka však v tomto období nestačí pokrývat poptávku a nejspíše dochází i ke zvýšení počtu odebraných výřat z hnízda.

Poptávka opět stoupá od roku 1945 a vrcholu nabývá v letech 1948 až 1950. Je to nejspíše způsobeno z mysliveckého pohledu přemnoženou pernatou škodnou, o které informuje časopis *Polovnický obzor*. V tomto období nabídka téměř pokrývá poptávku.

Poptávka v letech 1953 až 1957 značně převyšuje poptávku. Od roku 1962 postupně poptávka klesá. Nejspíše je to reakce na vyhlášku z tohoto roku, která jak již víme, zakázala lov dravců na výrovkách.

Roku 1957 *Vyhláška o cenách chytané živé zvěře určené k dalšímu chovu*¹⁰⁹ stanovila cenu výra takto: „*Pro chytanou živou zvěř určenou k dalšímu chovu vykupovanou Československou mysliveckou jednotou (na Slovensku Svazem loveckých ochranných spolků na Slovensku) platí tyto výkupní a prodejní ceny: ...*¹¹⁰

Výr do 3 měsíců je vykupován za cenu 240 Kčs a prodáván za 312 Kčs.

Výr od 3 měsíců do 1 roku je vykupován za cenu 440 Kčs a prodáván za 572 Kčs.

Výr od 1 roku a starší je vykupován za cenu 520 Kčs a prodáván za 676 Kčs.“¹¹¹

Úředně stanovené ceny z dob socialismu zcela postrádaly logiku, zde ovšem pravděpodobně alespoň částečně akcentovaly cenu zvykovou.

Od roku 1968 se již poptávky na koupi výra v časopise nevyskytují. Je zde pouze jedno logické vysvětlení, a to postupný zánik výrovky. Zůstává však otázka, proč byl výr stále v inzerci nabízen.

7.2 Vývoj tržní ceny výra velkého

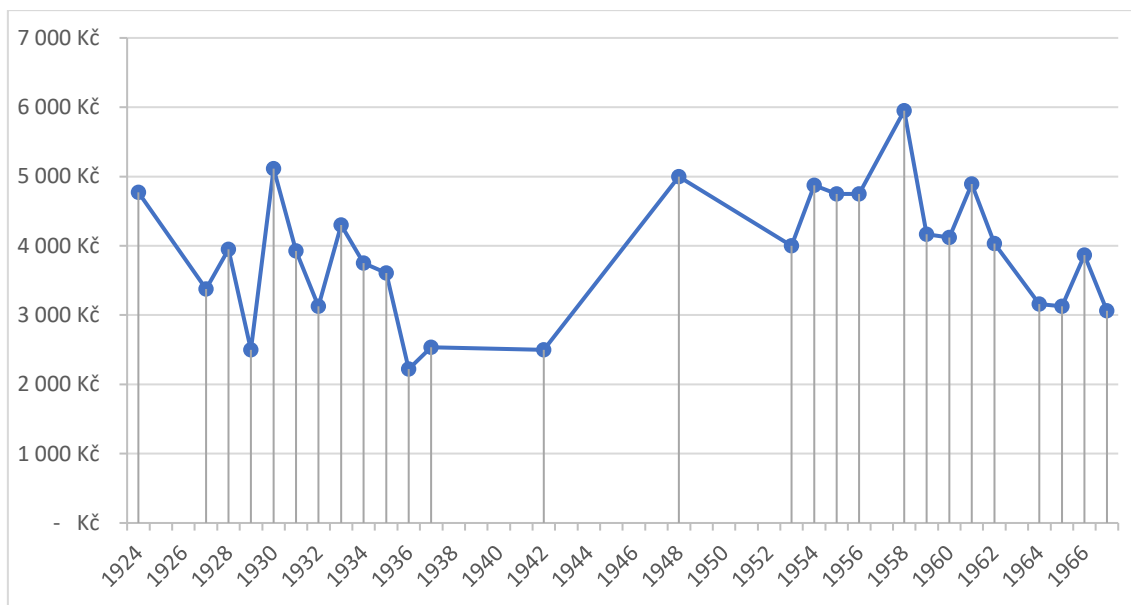
Výr byl dlouhodobě předmětem obchodu. Ceny je ovšem nesnadné porovnávat v intervalu času, kdy došlo k řadě fiskálních změn a často i k prudkému zdražování, inflačním jevům a také k nařízenému, tedy regulovanému výkupu. Abychom mohli porovnat ceny, nabízené nebo poptávané, musíme je nejprve převést pomocí několika známých cen v minulosti a dnes. To je porovnat, kolik by stálo v dnešní době vejce a kolik v minulosti, nebo kolik v minulosti stál kilogram chleba a kolik stojí dnes.¹¹² Použitá metoda tedy porovnává známé ceny potravin v minulosti a dnes. To umožní sice neexaktní, ale přesto relevantní porovnání ceny.

¹⁰⁹ Vyhláška ministerstva zemědělství a lesního hospodářství, která vyšla dne 26. září v Ú. L. Československé republiky, str. 603–604.

¹¹⁰ Tamtéž, § 1

¹¹¹ Tamtéž, § 1/III.

¹¹² Podle statistických ročenek Československé republiky.

Graf 2 - Vývoj ceny vůry velkého převedený na dnešní ceny pomocí koeficientu.¹¹³

¹¹³ Ceny byly získány z inzerátů ve Stráži myslivosti a její pokračovatelky Myslivosti.

8 Mezinárodní kodifikace o ochraně výra velkého

Roku 1975 byla přijata Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES). Tato úmluva byla sjednána ve Washingtonu a jedná se o první mezinárodní úmluvu svého druhu. Hlavním důvodem byla regulace obchodu s ohroženými živočichy a rostlinami získanými zejména z volné přírody. Česká republika přistoupila na tuto úmluvu hned při jejím vzniku 1. ledna 1993. V této úmluvě jsou všechny druhy sov bez výjimky chráněné, tudíž i výr.

V roce 1979 vydala Rada Evropské unie směrnici 79/409/ EEC, která se zaměřuje přímo na ochranu ptactva. Ochrana některých druhů je zavedena kvůli tomuto důvodu:

„vzhledem k tomu, že početnost velkého množství druhů volně žijících ptáků přirozeně se vyskytujících na evropském území členských států klesá, a to v některých případech velmi rychle; že tento pokles představuje vážnou hrozbu pro ochranu přírodního prostředí, především protože takový vývoj ohrožuje biologickou rovnováhu“.

Z této směrnice můžeme vyčíst, že se Rada Evropské unie zajímala o ochranu životního prostředí a snažili se zajistit rovnováhu v přírodě přirozenou cestou a ne loven. V této směrnici se vyskytuje i výr velký. Také je podle této směrnice chráněným druhem a nesmí být loven ani jiným způsobem huben.

V roce 1982 vstoupila v platnost takzvaná Bernská úmluva. Jedná se o úmluvu o ochraně evropských planě rostoucích, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť. Na této úmluvě se shodlo všech 47 členských států Rady Evropy. Česká republika přistoupila k této úmluvě v roce 1998. Tato úmluva ustanovila výra jako přísně chráněný druh.

Roku 1996 vyšlo nařízení Rady Evropy ES č. 338/1997, které opět zařazuje výra do chráněných živočichů. Nejspíše tomu bude i kvůli tomuto ustanovení:

„je nebo může být předmětem poptávky za účelem využívání ve Společenství nebo mezinárodního obchodu a kterému buď hrozí vyhynutí, nebo je tak vzácný, že jakýkoli objem obchodu by ohrozil přežití druhu“.

Tady se dostáváme k tomu, že lidé pomáhají přírodě v její snaze o zajištění přirozené rovnováhy, a to i prostřednictvím mezinárodních úmluv, které platí pro celou Evropu.

9 Počty okroužkovaných výrů od roku 1940 do roku 2018 v ČR

K ochraně organismů bezpochyby patří jejich označování či sledování za účelem monitorování jejich rozšíření a hnízdění na určitém území a na početním výskytu. Co se týče výra, tak jeho kroužkování nebylo jednoduché. Jak bylo řečeno výše, tak jeho hnízdiště byla často špatně přístupná, ba dokonce pro člověka nebezpečná, proto kroužkovatelů této sovy nebylo zpočátku příliš mnoho.

Nejčastěji byli kroužkováni juvenilní, tedy mladí ptáci v hnízdech. Proto můžeme zjistit, kolik přibližně bylo hnízdicích párů na určitém území.

Archivní data, která jsou v této kapitole použita, byla získána prostřednictvím *Kroužkovací stanice Národního muzea*.

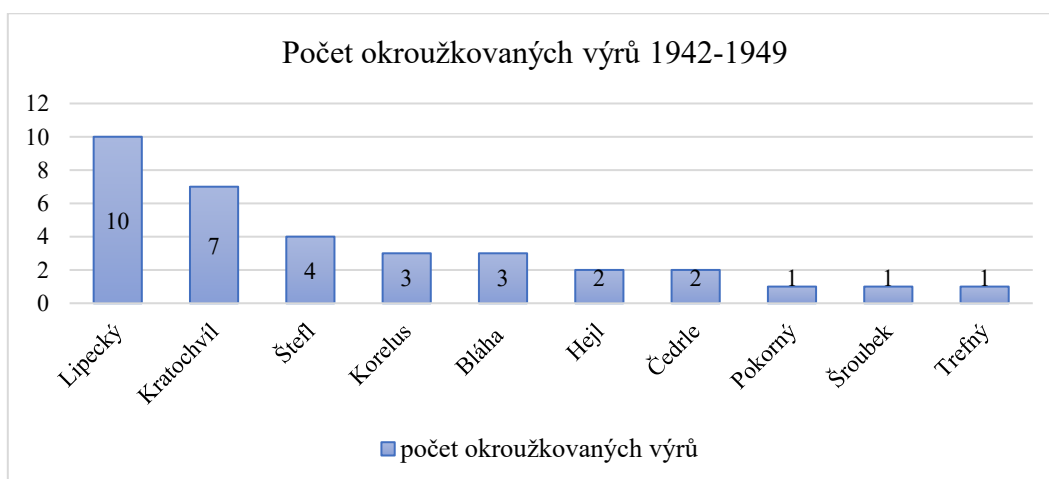
9.1 Počátky kroužkování výra

V této kapitole se budeme věnovat tomu, jak se vyvíjelo kroužkování výra, v jaké oblasti bylo nejvíce kroužkovatelů a tím pádem i kroužkovaných výrů.

9.1.1 40. léta 20. století

1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
0	0	3	7	9	0	3	0	7	5

Z přiložené tabulky můžeme vyčíst, že v počátcích kroužkování nebylo příliš mnoho kroužkovaných výrů. Zajímavé však je porovnat počet kroužkovaných výrů a doby, kdy byli kroužkováni. Dle mého názoru nejvíce výrů bylo okroužkováno právě za Protektorátu, protože platila přísná ochrana výra.

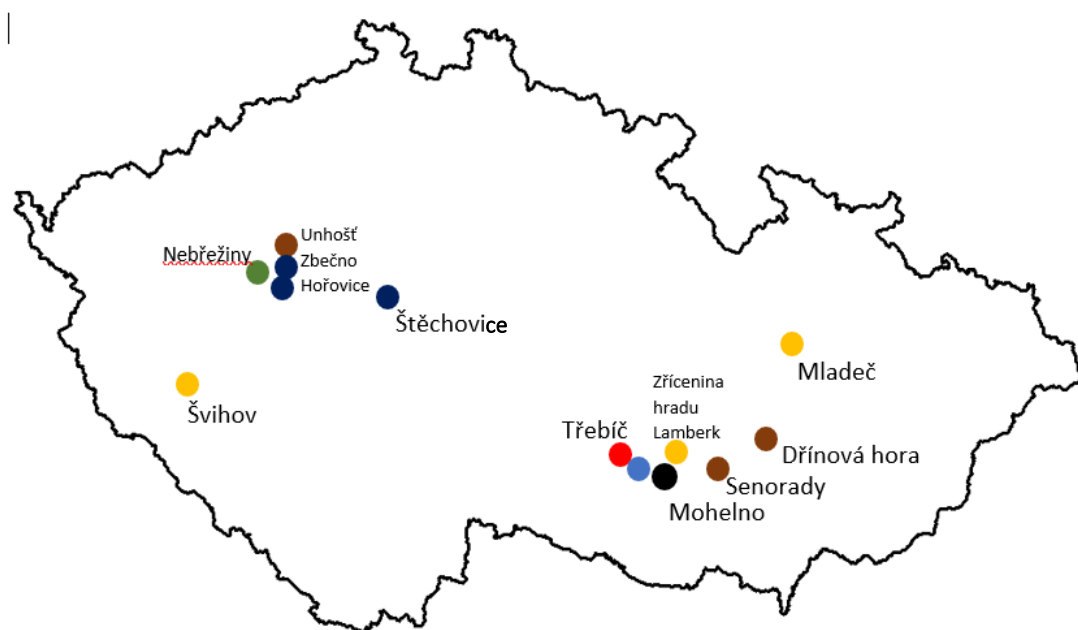
Graf 3 - Počet okroužkovaných výrů jednotlivými kroužkovateli v letech 1942-1949¹¹⁴

¹¹⁴ Podle údajů Kroužkovací stanice – Národní muzeum

Podívejme se na graf s kroužkovateli a počty jejich okroužkovaných výrů. Dozvíme se, že kroužkováním výrů se nejvíce zabývali Oldřich Lipecký, který okroužkoval za toto období 10 výrů (29 %) v oblasti Mohelna, a Josef Kratochvíl, který okroužkoval sedm výrů (20 %) v oblasti Třebíče, což je opět nedaleko Mohelna. Můžeme se tedy domnívat, že tito dva kroužkovatelé byli v kontaktu.

Většina kroužkovatelů okroužkovala juvenilní ptáky, tudíž museli vylézt ke hnízdům.

Z příložené mapy můžeme také vyčíst, kde se výři vyskytovali. Mapa je ovšem pouze orientační a závisí na získaných datech od kroužkovatelů. Dle mého názoru bylo určitě výrů na našem území více, ale nebylo dostatek kroužkovatelů, aby je všechny našli a okroužkovali.

Obrázek 5 - Mapa okroužkovaných výrů 1942–1949¹¹⁵

● 1942, 1943, 1948 ● 1943 ● 1944 ● 1946 ● 1948 ● 1949

Někteří z kroužkovatelů v této době také píšou o jejich výpravách za kroužkováním výrů a co jejich výpravě předcházelo. Nejlépe to popsal František Hejl, v časopise *Stráž myslivosti*, který okroužkoval dva mladé výry u Mladče v roce 1944. Dokonce se

¹¹⁵ Podle údajů Kroužkovací stanice – Národní muzeum

z článku můžeme dozvědět, že zde byl ještě jeden vzletný mladý výr, kterého se nepodařilo okroužkovat.¹¹⁶

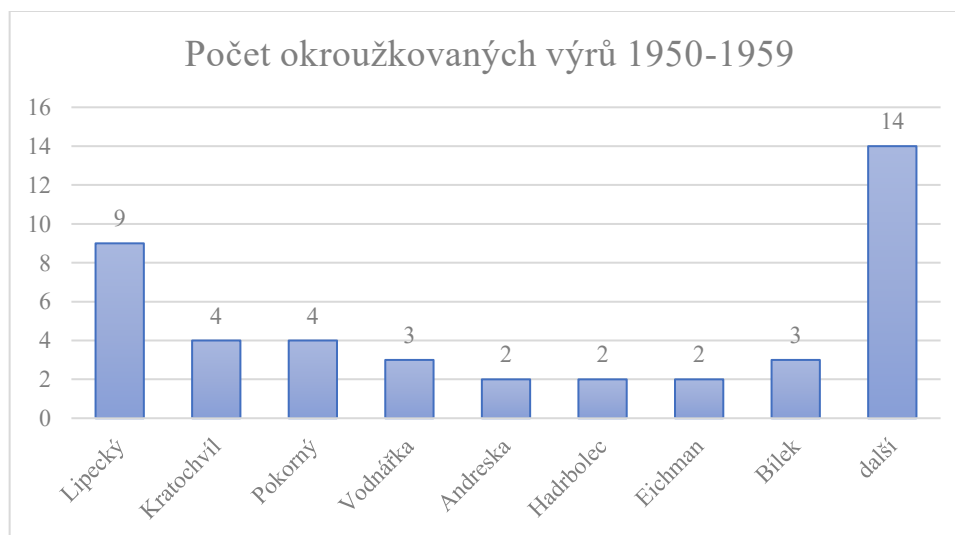
Ve 22. ročníku (1944) *Stráže myslivosti* (č. 14) nalezneme článek, kde je popsáno, jakými kroužky se má správně kroužkovat výr. Je zde doporučeno, aby byl kroužkovan velikostí A. V kroužkovacích lístcích se, ale můžeme dozvědět, že byl kroužkovan i velikostí B, který je menší než A, což nutně muselo být později pro dospělého výra dosti nepříjemné.

9.1.2 50. léta 20. století

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
14	9	5	2	0	2	1	2	3	5

Na počátku padesátých let se počet kroužkovaných výrů zvýšil, ale v průběhu tohoto desetiletí opět klesá. Nejspíše tomu bylo i proto, že v roce 1951 se změnila legislativa, a umožňovala zcela legální vybírání výrů.

Podívejme se na graf k tomuto desetiletí. Můžeme vyčíst, kteří kroužkovatelé byli nejaktivnější. K nám již známé dvojici, která stále kroužkuje výry v oblasti Mohelna, se přidává Václav Pokorný, který kroužkoval výry v oblasti Křivoklátska.

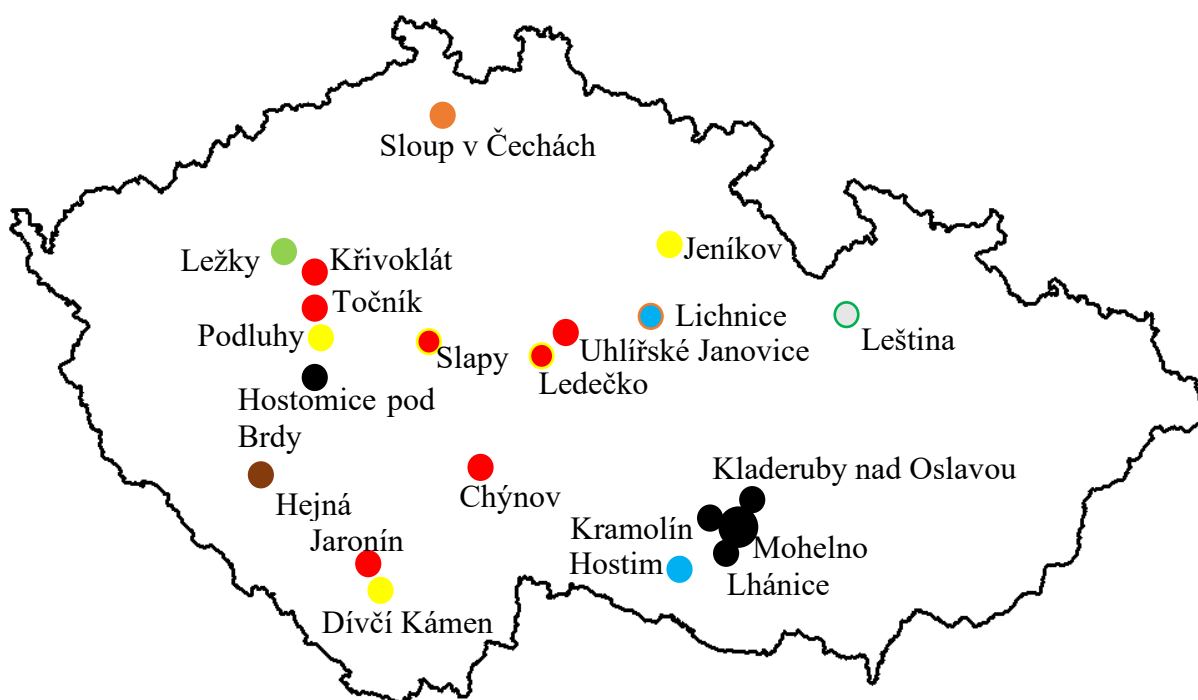

Graf 4 - Počet okroužkovaných výrů jednotlivými kroužkovateli v letech 1950-1959¹¹⁷

¹¹⁶ HEJL, F: Výr na Litovelsku. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 22, č. 18, str. 156–157.

¹¹⁷ Podle údajů Kroužkovací stanice – Národní muzeum

S přibýváním kroužkovatelů získáváme více informací o hnízdištích výra, protože opět platí, že tito výři byli kroužkováni jako juvenilní, a tudíž kroužkovatelé překonávali značné obtíže při hledání jejich hnízd. Pokud porovnáme mapu ze 40. let s mapou 50. let, nalezneme zde shodu s hnízdišti a můžeme se i domnívat, že některá z mlád'at se rozšířila od původních hnízdišť nepříliš daleko. Příkladem mohou být hnízdiště v okolí Mohelna, která se rozšířila o lokality Lhánice, Kramolín a Kladeruby nad Oslavou.

Obrázek 6 - Mapa okroužkovaných výrů 1950–1959¹¹⁸

● 1950 ● 1951 ● 1952 ● 1953 ● 1955 ● 1956 ● 1957 ● 1958 ● 1959

Celkově bylo okroužkováno během 40. a 50. let 20. století 77 výrů. Pokud porovnáme obě mapy, zjistíme, že největší hustota hnízd kroužkovaných výrů se nacházela okolo Mohelna, tedy v kaňonovitém údolí řeky Jihlavy a jejího přítoku Oslavy.

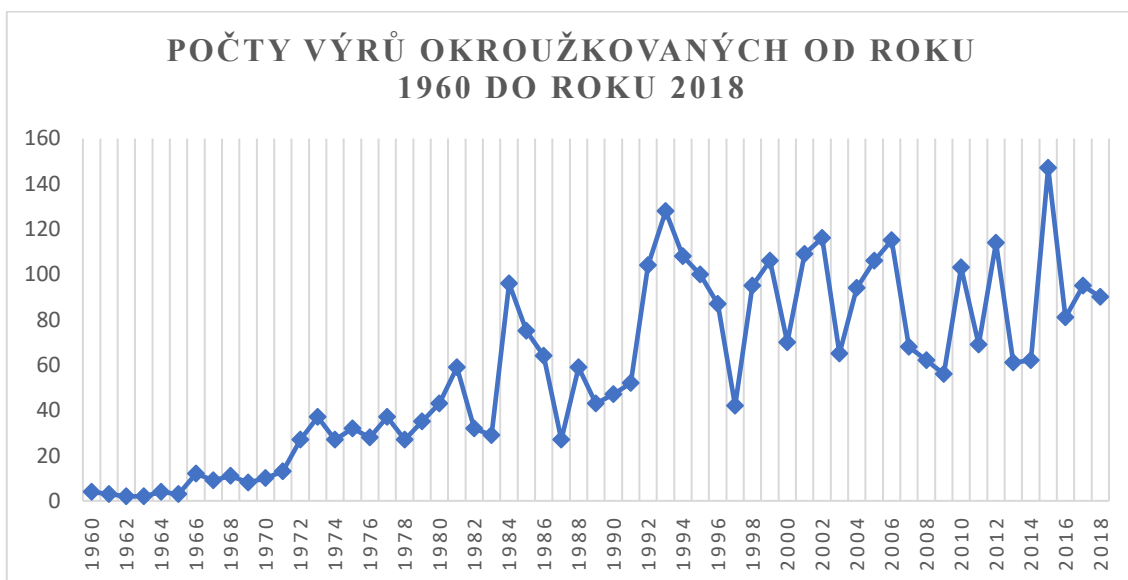
¹¹⁸ Podle údajů Kroužkovací stanice – Národní muzeum

9.2 Kroužkování výra velkého od roku 1960 do roku 2018

V této kapitole budou zmíněné pouze počty okroužkovaných výrů za jednotlivé roky, protože od roku 1960 se počty kroužkovatelů zvyšují, i když počty okroužkovaných výrů jsou podobné jako v letech 1943–1959.

Od roku 1970 se postupně začínají zvyšovat počty kroužkovaných výrů na našem území paralelně s počty kroužkovatelů. V období let 1970–1979 se pohybují počty okroužkovaných výrů okolo třiceti jedinců za rok. Za zmínku stojí, že v tomto období byl neaktivnějším kroužkovatelem výrů Oldřich Suchý, který se aktivně věnoval výzkumu této sovy v Jeseníkách.

V následujících letech, tedy od roku 1980 dále, roste počet okroužkovaných výrů na našem území, avšak s kolísavou tendencí. Nejvíce okroužkovaných výrů bylo v roce 2015, kdy se jich podařilo označit 147. V posledních třech letech (2016–2018) se hlášený počet okroužkování této sovy pohybuje okolo devadesáti kusů.

Graf 5 - Počet okroužkovaných výrů od roku 1960 do roku 2018¹¹⁹

¹¹⁹ Podle údajů Kroužkovací stanice – Národní muzeum

10 Platná zákonná opatření na ochranu výra v sousedních zemích

Na polském území je tento druh sovy pod přísnou druhovou ochranou, a to z *nařízení ministra životního prostředí*. Hnízda jsou taktéž předmětem ochrany. Celoročně je uzákoněna ochranná zóna 200 metrů od hnízda a během hnízdění dokonce 500 metrů.¹²⁰

V Německu mají *Spolkový zákon o ochraně přírody*. Zákon uvádí výra jako přísně chráněného živočicha, protože je podle seznamu Rady Evropy ES č. 338/1997 na seznamu chráněných živočichů. Německý zákon se odvolává přímo na tento seznam.¹²¹ V nařízení o ochraně volně žijících živočichů a rostlinných druhů je uvedeno, že pokud někdo obdrží živého výra, je povinen jej označit identifikačním kroužkem.¹²²

Na slovenském území je zaveden *zákon o ochrane prírody a krajiny*, který vede výra velkého jako chráněného živočicha. Nejspíše z tradice tento zákon také udává, že zabitím jedince tohoto druhu vznikne společnosti škoda 1 840 €. V přepočtu je to přibližně 47 500 Kč.¹²³

V rakouských zemích je výr chráněn podle *Provinčního zákona o ochraně a péči o přírodu*. Podle něj nesmí být ničena žádná hnízdiště volně žijících ptáků. Dále nesmí být chráněná zvířata pronásledována, vyrušována, držena v zajetí. Jelikož výr spadá do kategorie chráněných živočichů, tak se na něj vztahuje i tento zákon.¹²⁴

¹²⁰ Nařízení ministra životního prostředí ze dne 28. září 2004 o druzích volně žijících živočichů

¹²¹ Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (přeloženo jako Spolkový zákon o ochraně přírody) § 7 odst. 2 č. 13 a 14.

¹²² Verordnung zum Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten ze dne 16. února 2005 oddíl 4 § 12.

¹²³ Zákon o Ochrane přírody a krajiny č. 24/2003 Sb.

¹²⁴ LGBl.Nr. 129/2001, Landesgesetz über die Erhaltung und Pflege der Natur přel. Provinčního zákona o ochraně a péči o přírodu. § 26–29

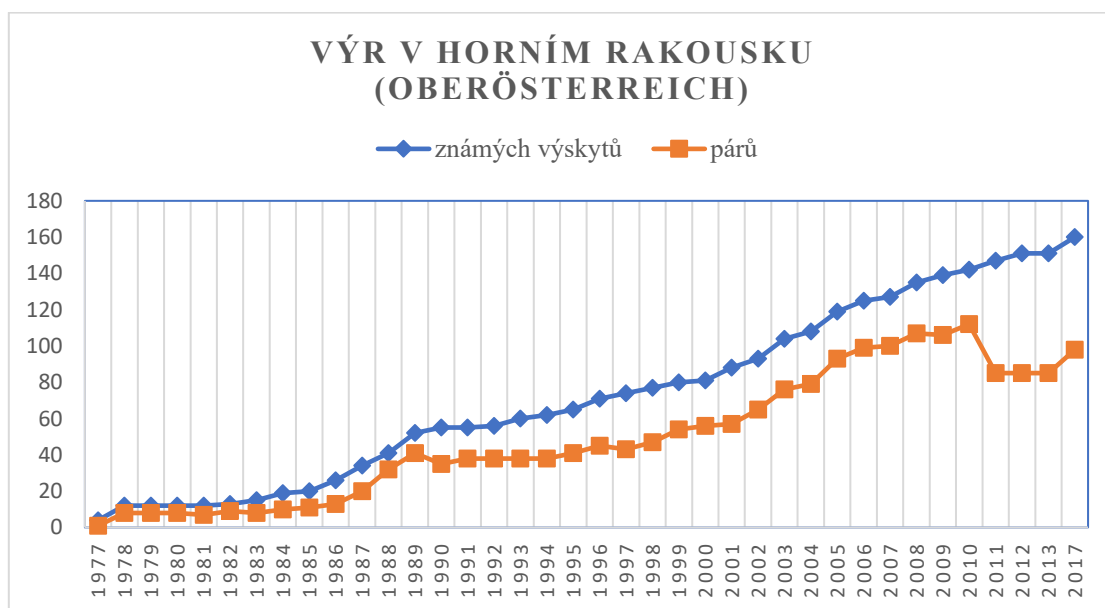
11 Nejnovější stavy výra velkého ve střední Evropě

Stav výrů je v okolních zemích sice menší (s výjimkou Německa) než v České republice, ale je konsolidovaný a povětšinou rostoucí.

V Polsku se k roku 2001 udává 270 hnízdních párů, z toho v geograficky blízkém Slezsku 35 párů.¹²⁵ Podle novějších dat z IUCN k roku 2012 se tento stav zvýšil na 380 párů a dále má vzestupnou tendenci.

Slovensko hlásí podle Křištína et al. z roku 2002 počet okolo 200 hnízdicích párů. Z této obsáhlé knihy se také dozvídáme výskyt výra téměř na celém území Slovenska. Jeho výskyt nebyl zjištěn na západě Slovenska, Bukovině a Východoslovenské rovině. Relativně bohatá slovenská výří populace, podle zjištěných údajů od ornitologů, doplňuje populaci Maďarskou.

Rakousko udává 700 hnízdicích párů k roku 2012. Tento stav se již dále nezvyšuje ani nesnižuje. Podle zpráv z nejlépe zmapovaného výskytu výra z oblasti Horního Rakouska se počet výrů zvyšuje. Tato provincie uvádí data od roku 1977 až do roku 2017. Vyobrazená data jsou shrnuta do následujícího grafu.

Graf 6 - Výr v Horním Rakousku¹²⁶

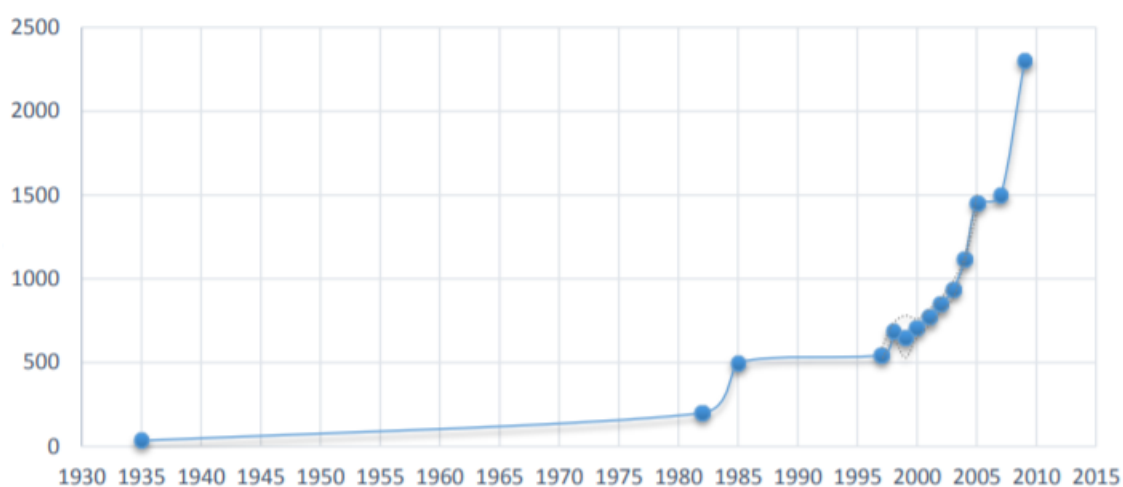
¹²⁵ SIKORA, A. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski: The atlas of breeding birds in Poland 1985-2004. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2007, str. 266–267.

TOMIAŁOJC, L. a STAWARCZYK T. *Awifauna Polski: Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. Wrocław: Pro Natura, 2003.

¹²⁶ Podle https://www.zobodat.at/pdf/OEKO_1994_4_0003-0018.pdf [cit. 9. 6. 2019]

Pühringer, Norbert. *Aktuelles zum Uhu (Bubo bubo) in Oberösterreich – Bestandserhebung* str. 97–129.

V současném Německu je podle údajů IUCN populace rostoucí. Počet k roku 2009 byl téměř 2 500 hnízdních párů se vzestupnou tendencí. O tom svědčí i následující graf získaný od společnosti ABO Wind, která vypracovala článek o rozšiřování výra na německém území.¹²⁷ První dostupný údaj (tedy z roku 1935) pochází nepochybně od německého autora Güntera Niethammera z knihy *Handbuch der Deutschen Vogelkunde*. Autor popisuje výskyt výra na těchto vybraných územích: Pomořansko (Velkopolská a Pomořanská nížina), Mazursko (Mazurská jezerní plošina), Saské Švýcarsko (Stolové hory), Harz, Porýní (nížina podél řeky Mosely), Durynsko, Franky, Horní Falce a v oblasti Černého lesa a Bavorska.

Graf 7 - Početní výskyt výra velkého v Německu od roku 1935¹²⁸

Lze předpokládat, že po zavedení ochrany v tehdejší Československé republice se z naší rostoucí populace následně konsolidovaly populace v Bavorsku, Sasku, Slezsku a Horním a Dolním Rakousku. Polští autoři interpretují své poznatky pro jejich území podobně.

¹²⁷Podle

https://www.abo-wind.com/de/pdf/Presse2015/2015-09_Uhu_Bestandsentwicklung_Deutschland.pdf
[cit. 9. 6. 2019]

¹²⁸ Tamtéž.

12 Analýza názorů studentů středních škol na výskyt výra v české přírodě

Tato část diplomové práce je zaměřena na dotazníkové šetření, které bylo provedeno na vybraných lesnických školách s maturitním oborem a na vybraných gymnáziích. Získané údaje jsou porovnávány nejen mezi školami lesnickými a gymnázii, ale také s názory na jinou dřívě, nebo dnes ohroženou zvířenu. Jako základ budoucí environmentální výchovy tedy poslouží reálná data získaná průzkumem.

12.1 Analýza informací o výrovi velkém v učebnicích

Abychom pochopili, proč žáci mohou vnímat výra jako škůdce, musíme se nejprve podívat do učebnic základní školní docházky, protože studenti středních škol musí chtít nechtě absolvovat povinnou školní docházku, kde jsou ovlivňováni nejen názory svých učitelů, ale i učebnic.

12.1.1 Učebnice pro základní školní docházku

Nakladatelství Fraus ve své učebnici o výrovi píše toto:

„Výr velký je naše největší sova. Vyskytuje se vzácně v lesích se skalami. Přes den se ukrývá na stromech nebo na skalách. Za soumraku vylétá lovit různé obratlovce (ježky, veverka, vrány). Dokáže vzduchem přenést i zajíce. Kořist uchvacuje na zemi i na stromech. Je stálý.“¹²⁹

Co se týče výskytu, učebnice nepřilíš přesně charakterizuje výskyt a hodně jej zevšeobecňuje. Výr se skutečně vyskytuje v lesích se skalami, ale spíše velmi často než vzácně. Dále může být matoucí, že dokáže přenášet i zajíce. Mohlo by se zdát, že se výr živí zajícem, ale z analýzy vývržků jsou to spíše hraboši, kterými se výr živí. To úplně tato učebnice opomíjí.

V nedávné době vyšla i nová verze od tohoto nakladatelství, ale k žádné aktualizaci textu týkajícího se výra nedošlo.

¹²⁹ Přírodopis 7: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2015.

Nakladatelství Nová škola – Duha: Přírodopis 7 Zoologie a botanika učebnice pro 7. ročník základní školy Čtení s porozuměním

„Výr velký je jedna z největších sov. Na hlavě má velká péřovitá ouška, která jsou u samce vzpřímená, u samice přiléhají k hlavě.“¹³⁰

Nakladatelství Taktik

„Jedna z největších sov na světě a naše největší sova s rozpětím křídel až 180 cm. Podobně jakou kalous má na hlavě pernatá „ouška“. V ČR je chráněn jako ohrožený druh.“¹³¹

Tyto dvě učebnice nám nic neříkají o tom, co výr žere. Zaměřují se spíše na jejich fyzický vzhled.

Nakladatelství Prodos

„Výr velký je s rozpětím křídel až 170 cm náš největší druh sovy. Stejně jako ostatní sovy létá velmi tiše (díky měkkému peří) a je aktivní v noci. Jeho kořisti jsou především menší savci (hlodavci, králíci zajíci, ježci), občas také spící denní ptáci.“¹³²

Je zajímavé, že se autoři v této učebnici rozhodli zaměřit i na potravinové složení výra. Opět zde opomíjejí dnes početně nejvíce zastoupeného hraboše v potravě této sovy. Také je důležité, že se zmiňují o informaci týkající se denních ptáků.

Státní pedagogické nakladatelství

„Výr velký je naše největší sova. Měří okolo 70 cm, rozpětí křídel dosahuje 160 cm. Obdobně jako u dravců bývají samice větší než samci. Peří žlutohnědé s tmavohnědými skvrnami. Na břišní straně má výrazné podélné skvrny. Na hlavě má postavená peříčka, podobně jako kalous ušatý. Žije nejčastěji v horských lesích se skalními výchozy. V poslední době proniká i do nížin. Loví hraboše, myši, potkany, ale i ježky. Jeho běžnou kořisti jsou i sojky. Je zákonem chráněný a zároveň také chráněný na ostatním území Evropské unie.“¹³³

¹³⁰ Přírodopis 7: zoologie a botanika: učebnice pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia. Brno: Nová škola – Duha, 2018.

¹³¹ Hravý přírodopis 7: pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia. 3. vydání. Praha: Taktik, 2018.

¹³² Přírodopis 7. Olomouc: Prodos, 2016.

¹³³ Přírodopis 7: zoologie a botanika pro základní školy. 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016.

Tato učebnice se vyjadřuje velice obsírně a správně o výrovi, je to však pouze v okrajích učebnice jako zajímavost. Ze zkušenosti však mohu říci, že žáky upoutají právě tyto zajímavosti. Jen je možná na škodu dávat takovéto informace do okrajů a nevyužít nějaký rámeček, který si žáci obvykle skutečně přečtou.

Nakladatelství **Fortuna Scientia**¹³⁴ a **Nová škola s.r.o.** zmiňují výra pouze jako sovu, ale nepopisují zde žádné informace o potravě nebo vzhledu této sovy.

Jedinou společnou informací, kterou zmiňují všechny zmíněné učebnice svým vlastním způsobem, je, že je výr velký v České republice chráněnou sovou. U žáka by právě toto mohlo ovlivňovat jejich vnímání výra a potřeby jeho ochrany.

12.1.2 Učebnice pro střední školy

Oproti velkému množství učebnic pro základní školní docházku není pro středoškoláky příliš velký výběr.

Nakladatelství Olomouc

„Největší, dnes již vzácná ušatá sova, je lesní druh výr velký (Bubo bubo) hnízdící na skalách a na zemi. Loví kořist do velikosti zajíce, ale i ptáky, a dokonce i ryby. Stálý druh naší fauny.“¹³⁵

I když se tato učebnice zmiňuje o výrovi, její informace by se mohly zdát poněkud zastaralé. Termín sova ušatá se dnes již delší dobu neužívá. Co se týče vzácnosti této sovy na našem území, nedá se s tímto výrokem také souhlasit. Dnes na našem území žije minimálně 800 hnízdících párů.

Nakladatelství Fortuna

„... po mohutného výra velkého (Bubo bubo), který loví i potkany, ježky apod.“¹³⁶

Nakladatelství Scientia

„Naší největší sovou je výr velký (Bubo bubo).“¹³⁷

Poslední dvě zmíněné učebnice, které jsou určeny pro střední školy, prakticky nic nevypovídají o chování, o potravě ani o hnízdění. Proto se domnívám, že tyto učebnice nemají příliš velký vliv na studentské vnímání této sovy.

¹³⁴ *Přírodopis II pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 2003.

¹³⁵ *Zoologie*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2012.

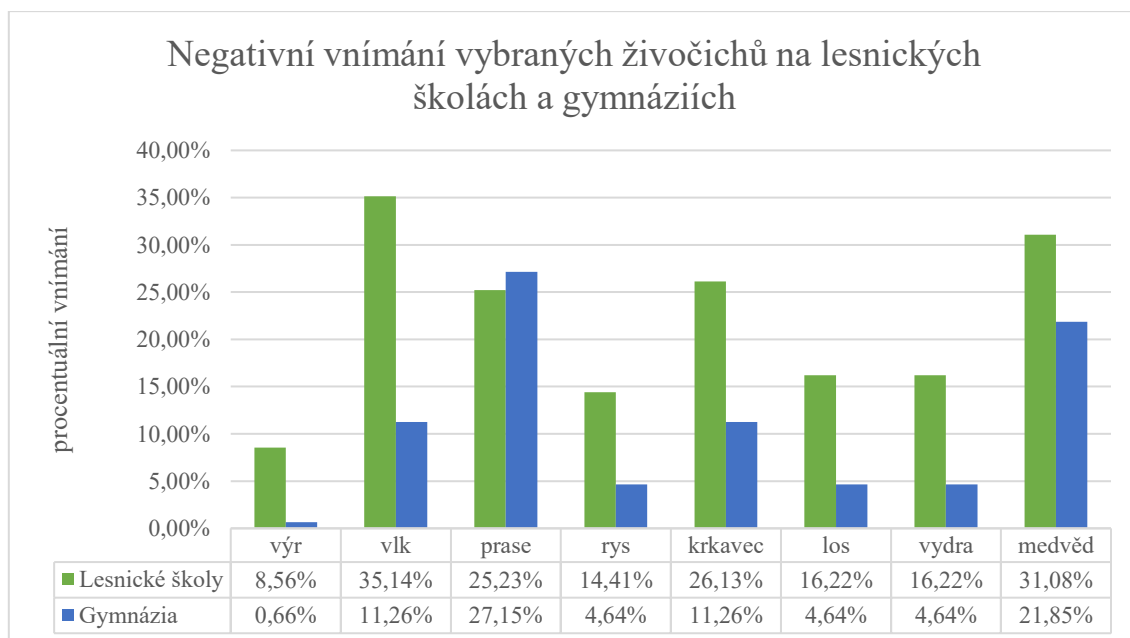
¹³⁶ *Biologie živočichů pro gymnázia*. Praha: Fortuna, 2004.

¹³⁷ *Zoologie*. 3. upr. vyd. Praha: Scientia, 2000.

12.2 Výzkum přijetí výra

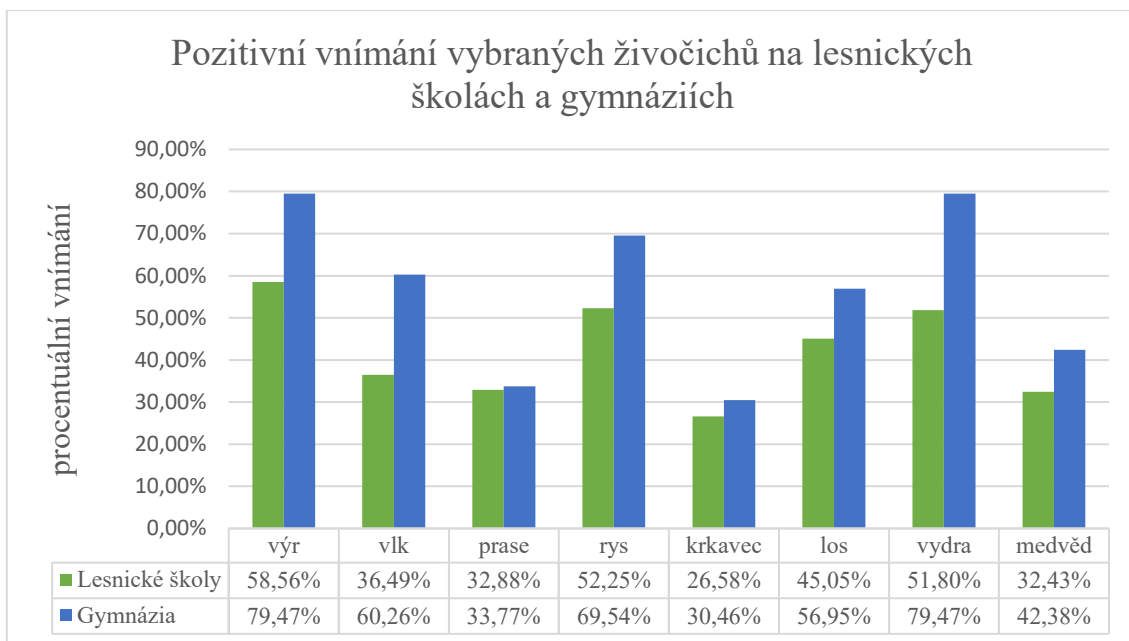
Jako ověření vztahu k výrovi u studentů lesnických škol, u kterých existuje reálný předpoklad, že budou působit jako myslivci z povolání, byl vypracován dotazník, který poskytl extrémně zajímavé výsledky. Autor podotýká, že jako referenční druhy byly použity další druhy živočichů, zvykově počítaných mezi zvěř (podle myslivecké legislativy). Jako referenční soubor, který odpovídal na totožný dotazník, byli využiti studenti gymnázií analogického věku.

Výsledek, že výr je mezi dalšími druhy vnímán nejméně negativně (a to v obou souborech), je ve své podstatě pozoruhodný a překvapující, s ohledem na špatnou pověst výra vyvolanou popisy kořisti publikovanými ve starší myslivecké literatuře. Avšak stále je brán výrazně negativněji na lesnických školách nežli na gymnáziích.

Graf 8 - Negativní vnímání vybraných živočichů na lesnických školách a gymnáziích

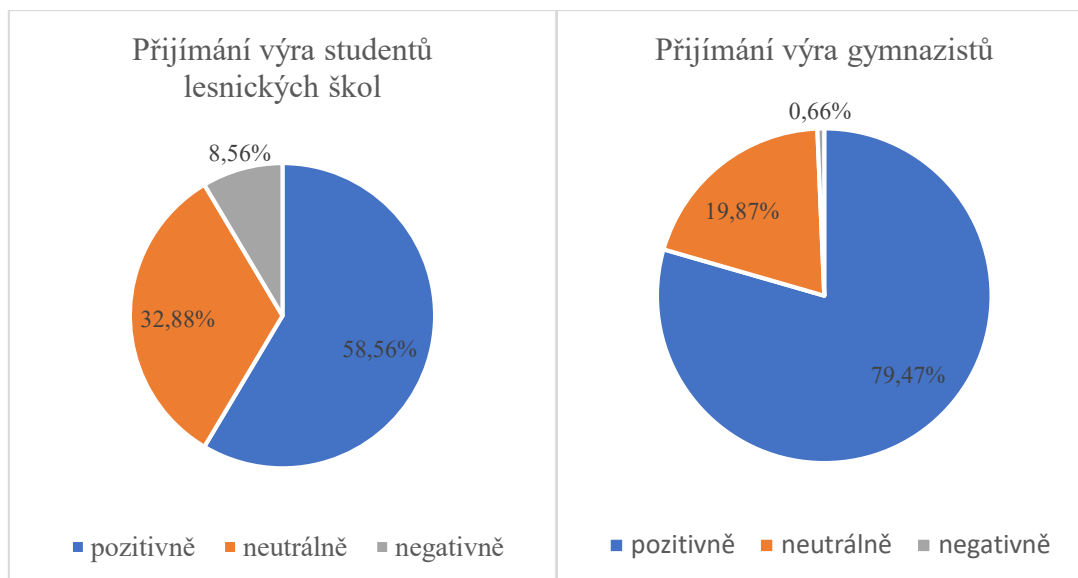
Obdobně vychází i početnost odpovědí na pozitivní vnímání výra, tedy výr je logicky vnímán jako živočich přijímaný pozitivně či neutrálně.

Graf 9 - Pozitivní vnímání vybraných živočichů na lesnických školách a gymnáziích

Není to sice předmětem předložené práce, ale absolutně nejhůře je u posluchačů lesnických škol vnímána přítomnost vlka, zatímco u gymnazistů je takto vnímána přítomnost divokého prasete. Vysvětlení by zabralo mnoho prostoru, a bude předmětem samostatného výstupu.

Při bližším pohledu zjistíme, že z 222 dotázaných studentů lesnických škol hodnotí výra negativně 8,56 % (19 studentů), neutrálně 32,88 % (73 studentů) a pozitivně 58,56 % (130 studentů). U gymnazistů bylo ze 151 dotazníků zjištěno následující: 0,66 % (1 student) přijímá výra negativně, 19,87 % (30 studentů) přijímá neutrálně a 79,47 % (120 studentů) jej přijímá pozitivně.

Graf 10 - Přijímání výra studentů lesnických škol

Graf 11 - Přijímání výra gymnazistů

Na posluchače lesnických škol nesporně působí vliv prostředí, ze kterého pocházejí. Tedy zejména rodinného prostředí, dynastické uspořádání tradičních lesnických rodin je celkem časté i v dnešní době. V tradičních lesnických rodinách bývá k dispozici i z generace na generaci předávaná knihovna, která samozřejmě poskytuje informace starší, a ne vždy pravdivé, často závadné a zastaralé. Samozřejmě je důležitý i vliv pedagoga, který příslušný předmět (v tomto případě myslivost) přednáší.

U gymnazistů lze předpokládat výrazně širší spektrum rodinného původu, a tedy menší míru zmíněných archaických vlivů.

13 Závěr

V úvodu diplomové práce jsem si položil otázku, co vedlo člověka k tomu, aby hubil živočichy. Odpovědí bylo několik. Byla to jeho pudovost, přirozenost, potřeba přežít nebo konkurence, ziskuchtivost a chamtivost? Složitý byl vývoj lidstva a lidí vůbec, a tak jsem v průběhu této práce došel k poznání, že se na hubení výra podílely postupně všechny tyto lidské vlastnosti v celém průběhu lidské existence.

Na počátku to jistě byl pud, lidská přirozenost a potřeba přežít a také pověřivost. V průběhu vývoje lidstva a s tím rozvíjející se inteligence se prohlubovaly vlastnosti kladné i záporné. Ziskuchtivost je přirozená, ale chamtivost je vlastnost záporná. Svět se rychlými komunikačními cestami stále zmenšuje. Problémy s ochranou živočichů se nedají vyřešit v rámci jednoho státu nebo jednotlivých států, protože zvířata, a ptáci zejména, se hranicemi neřídí. A tak na území jednoho státu může být chráněn, a naopak ve druhém být chráněn nemusí. Proto zahájili vedoucí představitelé humánního hnutí v Anglii a v Americe roku 1957 neformální jednání, která vyústila v rozhodnutí, že bude prospěšné i praktické zřídit celosvětovou organizaci. Tak vznikla roku 1959 Mezinárodní společnost pro prevenci krutosti vůči zvířatům (ISPA), formálně ustanovená v District of Columbia v USA. V roce 1975 byla dohodnuta Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin CITES a stala se tak základním stavebním kamenem pro vznik dalšího mezinárodního rozvoje ochrany živočichů. V roce 1981 se ISPA spojila s další organizací, a to WFPA, a vytvořily světovou společnost pro ochranu zvířat (WSPA). Následující rok vstoupila v platnost další ochranná opatření, a to Bernská úmluva. Shodlo se na ní 47 členů Evropské unie. Česká republika přistoupila k úmluvě roku 1998. Výr se stal součástí i následujícího nařízení Rady Evropy roku 1996.

Jako podklad pro environmentální výchovu vedoucí k poctivému přístupu k navracejícím se živočichům se ukázala jako nutná analýza historická, analýza učebnic a zejména dotazníkový průzkum provedený na 373 respondentech. V rámci dotazníkového šetření jsem došel také k překvapivému zjištění. Výr velký je z vybraných navracejících se obratlovců do naší přírody přijímán nejpozitivněji, a to jak u studentů lesnických škol, tak i gymnazistů. Ne zcela překvapivé bylo zjištění, že na lesnických školách byli navracející se obratlovci do naší přírody obecně chápáni negativněji než na gymnáziích. Výjimkou zde bylo nepřekvapivě prase divoké.

Na závěr si dovolím citovat slova dr. Hansena, prezidenta ISPA: „*Nejste Pánbůh Walsh¹³⁸i, vy nemáte co rozhodovat, která zvířata budou žít a která ne, každé zvíře a vůbec na tom nesejde, jestli je to had či vysoká nebo dravec – hraje svoji roli v rovnováze přírody*“.¹³⁹

¹³⁸ John Walsh byl inspektorem ISPA a před odchytnou akcí v Bolívii si Welsh dovolil sdělit Hansenovi tvrzení, že nehodlá zachraňovat jedovaté plazy a dravce.

¹³⁹ WALSH, J a GANNON R. *Času je málo a voda stoupá*. Praha: Mladá fronta, 1970, str. 15.

14 Seznam literatury

14.1 Knihy

1. ANDRESKA, Ji., ANDRESKOVÁ, E. *Tisíc let myslivosti: Lovecké hrady a zámky. Lovecké zbraně. Lovečtí psi. Zvěř. Sokolnictví. Čížba. Člověk myslivcem.* Vimperk: Tina, 1993.
2. ANONYMUS. *Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého.* Velké Meziříčí: Šašek a Frgal, 1895.
3. ARISTOTELES. *History of animals.* London: George Bell, 1878., str. přel. do angl. Richard Cresswell, z anglického jazyka vlastní překlad.
4. BARTUŠKA, K. *Ptáci ve službě rolníkově: stručná pojednání o ochraně ptáků.* České Budějovice, 1891.
5. *Bible* Lv 11, 17 (Nová Bible Kralická)
6. *Bible* Dt 14, 16 (Nová Bible Kralická)
7. *Bible.* Sof 2, 14. (překlad starého zákona Martin Luther)
8. ČERNÝ J. V. *Myslivost',* Kniha 3, Praha: Nákladem Fr. Borového, 1883.
9. ČERNÝ, W. *Ptáci,* Deváté. Bratislava: Aventium, 1990.
10. ČERVENÝ, J. *Ottova encyklopedie Myslivost.* Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o, 2010.
11. DOMIN, K. *Tatranské obrazy.* Praha: J. Otto, 1926, str. 171-172. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí č. 50 (4/2018).*
12. DUNGEL, J a HUDEC K. *Atlas ptáků České a Slovenské republiky.* Praha: Academia, 2013.
13. Fleming, H. F. (von). *Der Vollkommene teutsche Jäger.* Leipzig, 1724. Str. 153. Překlad Vlasta Reittererová, 2018. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí č. 50 (4/2018).*
14. FRIC, F. *Stručný nástin myslivosti v 1200 otázkách a odpovědích: příručka pro kandidáty mysliveckých zkoušek.* Brno: Zář, 1948.
15. FRIČ, A. *Přírodopis živočišstva pro vyšší gymnasiální a realní školy.* Praha: B. Temského, 1875.

16. HILDEGARDA Z BINGENU. *Ptačí medicína*. Praha: Academia, 2013. Europa (Academia).
17. HUDEC, K., ČERNÝ, W. BALÁT, F. aj. *Fauna ČSR Ptáci II Svazek 21* Praha: Academia, 1977.
18. ISIDOR ZE SEVILLY. *Etymologiae - Kniha XII*. Praha: Oikoymenh, 2004.
19. KLARET. *Ptačí zahrádka*. Brno: Petrov, 1991.
20. AELIAN, K. *O zvláštnostech živočichů - kniha 10*. Do anglického jazyka přeložil Sholfield, A. F. (z angličtiny vlastní překlad)
21. KNĚŽOUREK, K. *Velký přírodopis ptáků - 1. díl*. Praha: I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ, 1910.
22. KOBELL, F. Wildanger. *Skizzen aus dem Gebiete der Jagd und ihrer Geschichte mit besonderer Rücksicht auf Bayern*. Stuttgart: Cotta, 1859. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích. České právo životního prostředí č. 50 (4/2018)*.
23. KOLEKTIV AUTORŮ. *Masarykův slovník naučný, díl VII.: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý Kompas, 1933
24. KRATOCHVIL, J. *Kuhák - chvojnický výr*. Brno: Brněnská tiskárna, 1943.
25. KRTIL, F. *Z malých lovišť*. Praha: Fr. Ziegner, 1930.
26. LOOS, K. *Der Uhu in Böhmen*. Žatec: Ignaz Günzel, 1906.
27. POKORNÝ, A a ROSICKÝ F. V. *Přírodopis živočišstva: Pro nižší oddělení středních škol československých*. Praha, Vídeň: F. Tempský, 1894.
28. PÜHRINGER, N. *Aktuelles zum Uhu (Bubo bubo) in Oberösterreich – Bestandserhebung*.
29. ROZMARA, J. V. *Kniha o myslivosti*. Písek: Kopecký, 1912.
30. ROZMARA, J. V. *Škodné zmar!*. Písek: Lovecký obzor, 1908.
31. SIKORA, A. *Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski: The atlas of breeding birds in Poland 1985-2004*. Poznaň: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2007, str. 266-267.
32. SVENSSON, L. et al. *Ptáci Evropy, Severní Afriky a Blízkého východu*. Plzeň: Ševčík, 2016.
33. ŠÍR, V. *Ptactvo české: Řád I*. Praha: M. Knapp, 1890.
34. ŠTĚRBA, O. *Máme rádi zvířata?*. Prodos, 1996.
35. ŠVÁCHA, F. *Přírodopis živočišstva*. Praha, 1876.

36. TOMIAŁOJĆ, L. a STAWARCZYK, T. *Awifauna Polski: Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. Wrocław: Pro Natura, 2003.
37. WALSH, J. a GANNON R. *Času je málo a voda stoupá*. Praha: Mladá fronta, 1970
38. ŽÍDEK, P, HADRAVOVÁ, A. ed. *Kniha dvacatera umění mistra Pavla Žídka: část přírodovědná*. Praha: Academia, 2008.

14.2 Články

1. ANDRESKA, D., ANDRESKA, Ja. *K výročí 50 let zákazu lovu dravců na výrovkách*. In *České právo životního prostředí* č. 46 (4/2017).
2. ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích*. In *České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).
3. ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. In manuskript *The Eurasian Eagle-Owl (Bubo bubo) population trends in Czechia and their dependence on its legal protection*.
4. Anonym, *Výkaz zvěře ulovené v letech 1912-1922 – Jihlava*; In *Stráž myslivosti*. Brno, 1924, roč. 2 č. 9.
5. ČERNÝ, W. SEKERA J: *Rozšíření výrů v Československu (anotace)*. In *Sylvia*, roč. 15 (1958). Str. 275-276. In ANDRESKA, Ja., ANDRESKA, D. *K vývoji právní ochrany výra velkého (Bubo bubo) v českých zemích*. *České právo životního prostředí* č. 50 (4/2018).
6. HANZL, R.: *Odstrel pernatej škodnej na výrovke*. In *Polovnícký obzor*. 1952, roč. 7. č. 1.
7. HEJL, F. *Výr na Litovelsku*. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1932, roč. 22 č. 18, str. 156-157.
8. HOLUB, J. *O hubení šedivek a strák*. In *Polovnícký obzor*., 1948, roč. 3. č. 7.
9. INZERCE, In *Polovnícký obzor*. Ing. Július Kňazovický, 1947, roč. 2. č. 22.
10. KESELÝ, F. *Hlásenie streleckých pretekov*. In *Polovnícký obzor*. 1951, roč. 6. č. 2.
11. KNĚŽOUREK, K. *Návrh nového rakouského zákona na ochranu ptactva*. In *Lovecký obzor: Lesnické rozhledy*, roč. 6, č. 1,

12. KOLEKTIV AUTORŮ. *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1932, roč. 10 č. 21.
13. KOLEKTIV AUTORŮ; *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1932, roč. 10 č. 22.
14. KUNSTÜLLER, I. *Hnízdní úspěšnost výra velkého (Bubo bubo) v různém hnízdním prostředí.* In *Tichodroma, roč. 26 (2014).*
15. MOJŽÍŠ, J. *Ze života výra.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1942, roč. 21 č. 1.
16. PRINC, V. *Sovy české.* In *Výroční zpráva vyššího gymnasia v Žitné ulici, 1896*
17. PROCHÁZKA, J. S. *Vymírající výr.* In *Krása našeho domova, roč. 13 (1920-1921)*
18. Pseudonym K. K.. *K vyhlášce o hájení lovu některých druhů zvěře.* In *Stráž myslivosti, roč. 29, č. 7.*
19. REDAKCE Loveckého obzoru; *Návrh německého zákona pro ochranu ptactva.* In *Lovecký obzor: Lesnické rozhledy.* Praha: Josef V. Rozmara, 1905, roč. 6 č. 10.
20. REDAKCE Stráž myslivosti. *Odstřel škodné na výrovkách a hubení kání.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1932, roč. 10 č. 7.
21. SEKERA, J. *O našich výraech.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1951. roč. 29. č. 7.
22. SEKERA, J. *Oblasti výrů v Československu.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1950, roč. 28 č. 7.
23. SEKERA, J. *Rozšíření výrů v Československu.* In *Práce výzkumných ústavů lesnických sv. 7. 1954.*
24. TURČEK, F: *Kritické poznámky k zákonu č. 225/1947 Sb. o poľovníctve.* In *Polovnícký obzor.* 1948, roč. 3. č. 15.
25. VOBORNÍK, J. *Nové hnízdiště výra v Čechách.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1936, roč. 14 č. 23.
26. VONDRÁČEK, J. a HONCŮ M. *Porovnání dvou analýz zbytků potravy výra velkého z téže lokality v letech 1939 a 1967-72.* In *Sborník Severočeského Musea. Ser. Natur. Liberec 1978.*
27. VONDRÁČEK, J. *K rozšíření a bionomii výra velkého v severních Čechách,* In *Československá ochrana přírody 19, 1979.*
28. WAHL, V. *Naše sovy.* In *Stráž myslivosti.* Brno, 1942, roč. 20

14.3 Zákonná opatření

1. Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (přeloženo jako Spolkový zákon o ochraně přírody) Německé opatření
2. LGBI.Nr. 129/2001, Landesgesetz über die Erhaltung und Pflege der Natur přel. Provinčního zákona o ochraně a péči o přírodu (Rakouské opatření)
3. Nariadenie krajinského prezidenta zo dňa 23. júna 1932, čís. 72.621/14.1932, *zákon o celoročnej době hájení výra (strix bubo) na území Slovenska.*
4. Nařízení ministra životního prostředí ze dne 28. září 2004 o druzích volně žijících živočichů (Polské opatření)
5. Nařízení zemského prezidenta v Brně ze dne 29. října 1931, čís. 26.784/VI/15-31.
6. Nařízení zemského prezidenta v Praze ze dne 11. července 1930, čís. 333.546 ai 1930, 27-924/4 ai 1930, o hájení výra a sokola stěhovavého v zemi České.
7. Provádějící vyhláška č. 283/51 Úředního listu I.
8. Verordnung zum Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten zde dne 16. února 2005 (Německé opatření)
9. Vládní nařízení č. 128/1941 Sb. Vládní nařízení, kterým se provádí vládní nařízení o myslivosti
10. Vyhláška č. 134/1996 Sb. o myslivosti
11. Vyhláška č. 37009-VI/4/1943. In *Stráž myslivosti*. Brno, 1944, roč. 22 č. 4.
12. Vyhláška č. 395/1992 Sb. o myslivosti, příloha č. 3
13. Vyhláška č. 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů
14. Vyhláška ministerstva zemědělství a lesního hospodářství, která vyšla dne 26. září v Ú.L. Československé republiky.
15. Zákon č. 20/1988 Sb. o myslivosti
16. Zákon č. 225/1947 Sb. o myslivosti §24 odst. 8.
17. Zákon č. 23/1962 Sb. o myslivosti
18. Zákon č. 24/1962 Sb. Vyhláška ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství o hájení a o době, způsobu a podmínkách lovu některých druhů zvěře
19. Zákon č. 39/1870 O ochraně několika druhů zvířat zeměvzdělání užitečných §1

20. Zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody
21. Zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti
22. Zákon č. 98/1929 Sb. Zákon, kterým se doplňují a částečně mění některá ustanovení honebně-policejní, zejména o hájení zvěře.
23. Zákon o Ochrane přírody a krajiny č. 24/2003 Sb. (Slovenské opatření)

14.4 Internetové zdroje

1. https://www.zobodat.at/pdf/OEKO_1994_4_0003-0018.pdf [cit. 9. 6. 2019]
2. https://www.abo-wind.com/de/pdf/Presse2015/2015-09_Uhu_Bestandsentwicklung_Deutschland.pdf [cit. 9. 6. 2019]

14.5 Učebnice

14.5.1 Učebnice pro základní školy

1. Hravý přírodopis 7: pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia. 3. vydání. Praha: Taktik, 2018.
2. Přírodopis 7. Brno: Nová škola, 2018.
3. Přírodopis 7. Olomouc: Prodos, 2016.
4. Přírodopis 7: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2015.
5. Přírodopis 7: zoologie a botanika pro základní školy. 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016.
6. Přírodopis 7: zoologie a botanika: učebnice pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia. Brno: Nová škola – Duha, 2018.
7. Přírodopis II pro 7. ročník základní školy. 2. vyd. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 2003.

14.5.2 Učebnice pro střední školy

1. *Biologie živočichů pro gymnázia*. Praha: Fortuna, 2004.
2. *Zoologie*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2012.
3. *Zoologie*. 3. upr. vyd. Praha: Scientia, 2000.

15 Seznam obrázků

Obrázek 1 - Výskyt páru výra velkého z knihy „Chvojnický výr“	13
Obrázek 2 - Výskyt výra velkého z knihy "Z malých lovišť"	14
Obrázek 3 - Typy hnízd podle Jiřího Vondráčka 1 (1979).....	17
Obrázek 4 - Typy hnízd podle Jiřího Vondráčka 2 (1979).....	17
Obrázek 5 - Mapa okroužkovaných výrů 1942–1949	58
Obrázek 6 - Mapa okroužkovaných výrů 1950–1959	60

16 Seznam grafů

Graf 1 - Koupě, prodej a výroba výra velkého v inzerci	53
Graf 2 - Vývoj ceny výra velkého převedený na dnešní ceny pomocí koeficientu.....	55
Graf 3 - Počet okroužkovaných výrů jednotlivými kroužkovateli v letech 1942-1949 .	57
Graf 4 - Počet okroužkovaných výrů jednotlivými kroužkovateli v letech 1950-1959 .	59
Graf 5 - Počet okroužkovaných výrů od roku 1960 do roku 2018	61
Graf 6 - Výr v Horním Rakousku.....	63
Graf 7 - Početní výskyt výra velkého v Německu od roku 1935	64
Graf 8 - Negativní vnímání vybraných živočichů na lesnických školách a gymnáziích	68
Graf 9 - Pozitivní vnímání vybraných živočichů na lesnických školách a gymnáziích .	69